

მეცნიერებათა

მწყემსმან კეთილმან სული
თვისი დაჰსდვის ცხოვართათვის
იონ. 10—11.

№ 15—16

1883—1910 წ.

4 ნომბერი

ზ ი ნ ა ა რ ს ი.

სალიტერატურო განმარტება: ქუთაისის გუბერნატორად ყოფილის მ. ია. შალიკოვის ხსოვნას.— უცხოეთ მეცნიერების მონაწილეობა ზნეობრივს აღზრდაში.— დაბადება (ბიბლია), როგორც საუკეთესო წიგნი დასაწყისის სკოლებში საკითხავად (ლ. ტოლსტოის თხზულებიდან) — იაკობ სვიმონის ძე გოგებაშვილი (ორმოცდა ხუთი წლის პედაგოგიურს ასპარეზზედ მოღვაწეობის გამო).— სახელმწიფო სათათბირო. — მწარე ფიქრები რათი შეიტყობ კაცი მექრთამეს და ხალხის მკარცველ-მგლეჯელს....

პროგრამა ტფილისში დღესასწაულობისა კავკასიაში მართლმადიდებელი ქრისტიანობის აღმადგენელ საზოგადოების 50წლის მოქმედების იუბილეის შესრულების გამო.— როდის და რა ზიზნის გამო განზორდა სომეხთა ეკკლესია საქართველოსას.— ახალი ამბები და შენიშვნები.— განცხადებანი.

ქუთაისის გუბერნატორად ყოფილის მ. ია. შალიკოვის ხსოვნას.

ბევრი ყოფილა ქუთაისის გუბერნატორად და მათ თავისი სამსახურით ბევრად თუ ცოტად სარგებლობა მოუტანია ქუთაისის მცხოვრებთათვის. მაგრამ ვინც კარგად ჩაკვირვებია საქმეს, ხალხისათვის იმდენი სამსახური არ გაუწევია, რამდენიც თავის სამსახური, განსვენებულმა შალიკოვმა მოუტანა ხალხს—საზოგადოდ მთელს გუბერნიაში და განსაკუთრებით ქუთაისის მცხოვრებთ. ყაჩაღობა შეიქმნა და დღე არ გადიოდა, რომ სადმე დიდი ცარცვა გლეჯა არ მომხდარიყო. შუადღის დროს დაეცნ ქუთაისის ფოსტიდან მომავალს ხაზინის მოხელეებს და ფულის წართმევა უნდოდათ, მაგრამ ველარ მოახერხეს, რადგან ფულის პარკი 75 ათასი მანეთით სხვის ეზოში გადაადგო ერთმა მოხელემ და ამით გადაარჩინა ფულები ყაჩაღებისაგან ქუთაისის პოლიციმესტერი დაითხოვეს და მის ნაცვლად მოვიდა სიმონოვი. მისი მოსვლა და ცარცვა გლეჯის მოსპობა ერთი იყო. ბოლოს შალიკოვის დროს მოხდა რაღაცა შემთხვევა, რომელსაც ის იყო უნდა გამოეწვია ურიების აკლება ქუთაისში ისე როგორც რუსეთ-

ში ხდება ხოლმე. ჯარი გამოიყვანეს და მოხელეები დამზადებული იყვნენ, თუ მოხდებოდა რამე. აფიცრები დამზადებულნი იყვნენ და ალესილნი, რადგან ზოგიერთ სალდათებს ბოროტმა პირებმა ქვები დაუშინეს და სისხლი აღინეს. უნდა გენახათ ამ დროს გუბერნატორი ჩამდგარი ხალხში, როგორც კეთილი მამა, რომელიც მხოლოდ მაზედ ფიქრობდა, რომ სისხლის ღვრა არ მომხდარიყო რამდენიმე ბოროტი პირების სასურველად. — გამოიყვანეთ ვიცეგუბერნატორი ციციაშვილი და სატუსალოში გაგზავნეთ“, იგრილა ხალხმა. მოიყვანეს ციციაშვილი და გაგზავნეს სატუსალოსკენ.

— „სალდათებს ქვები დაუშინეს და ნება მოგვეცით თავი დავიცვათ“, ეუბნებიან ზოგიერთი აფიცრები გუბერნატორს.

— მე ვიცი, როცა უნდა მოგვეთ ნება თოფის სროლისა დადგეით თავის ადგილზე, უბრძანებს გუბერნატორი შალიკოვი.

აბოზოქრებული ხალხი დასცხრა, ებრაელების ბრალი განიჩა და ხალხი თავისით დაშოშმანდა. მხოლოდგულნატკენად დარჩნენ ისინი, ვინც დაჯილდოებას მოელოდა და ნაშოგრობას.

ვისაც ესმის და იცის თუ რა უბრალო საქმე გამოიწვევს ხშირად „პოგრომებს“ რუსეთში, ის



უცხოეთ

კარგად დაათვას შალიკოვის სამსახურს და ყოველთვის კრძალვით და პატივისცემით მოიგონებს მის სახელს. განსაკუთრებით არასოდეს არ უნდა დაივიწყონ ქუთათურმა ურიებმა განსვენებული შალიკოვი.

შალიკოვი იყო ჭკუვიანი და გონიერი კაცი. მას არ შეეძლო მომქმედ კანონების წინააღმდეგ წასვლა და მისთანა რაიმე ცვლილების მოხდენა, რაც სხვა გლობერებში არ მომხდარა, მაგრამ ხალხი ამისათვის არ ემდუროდა მას, იგი უყვარდათ მიტომ, რომ ხალხი უყვარდა მას. ნათქვამია: სიყვარული სიყვარულს გამოიწვევს და სიძულვილი სიძულვილს. რომ ხალხი უყვარდა მას არა ფარისევლურათ, არამედ ქეშმარიტად, მამობრივად, ამას ამტკიცებს მისი ანდერძი, რომელიც უკვე დამტკიცებულია პეტერბურგის ოლქის სასამართლოსაგან ოც თებერვალს 1900 წელსა. ამ ანდერძით იგი უტოვებს ოცი ათას მანეთს ქუთაისის გუბერნიის აზნაურთა და გლეხთა შვილების გამოსაზრდელად გიმნაზიებში, რეალურ სასწავლებელში, ქალების ზავედენიაში და სამეურნეო სასწავლებელში. ყველა ამ სასწავლებლებში დაარსებულია სტიპენდიები შალიკოვის სახელზე ჩვენი გუბერნიის შვილების გამოსაზრდელად. ოცი ათასი მანეთი ინახება ხელშეუხებლად ქუთაისის ხაზინაში და ამ ფულების სარგებელი კი ნიადაგ მოეხმარება ჩვენი შვილების აღსაზრდელად...

რამდენი დიდი მამულის მებატონე გარდაიცვალა ჩვენში, რომელთაც თავისი დიდი ქონები საგან გროში კაპეიკი არ დაუტოვებიათ საზოგადოების სასარგებლოდ. ზოგი ამ დიდი მამულის მებატონენი უშვილ-ძაროდ გარდაიცვალენ, მაგრამ სწავლა განათლების საქმეზე გროში არ დაუტოვებიათ და ასე ოხრად დარჩენილი მამულები ოხრათვე წაუვიდათ ხელიდან ვისაც დარჩა. საუკუნოდ იყოს სხენება შენი ქეშმარიტო ქრისტიანო მიხეილ იაკობის ძე. ყოველივე შენი საიდუმლო ქველი საქმისათვის ღმერთი მოგცემს ნეტარებას და განგისვენებს მართალთათანა და საუკუნოდ დარჩება შენი ხსენება ხალხში...

დვ. დ. ლამბაშიძე.

მეცნიერების მონაწილეობა ზნეობრივ ალზრდაში *)

ყველამ იცის, რომ ზნეობრივ ალზრდას მიზნად აქვს, მაღალის ნიჭის მიხედვით, განავითაროს ადამიანში „თვითონ ადამიანი, ე. ი. მისი გული გონება, და სინილისი“. ამის გამო ალზრდა ცდილობს ისარგებლოს ბავშვის ჩვეულებით, რომელიც ეხება გრძნობიერებას, გონებას ანუ ნებას; ბოლოს ეს ჩვეულებები გარდაქმნას ნიჭად დასაქმედ, განამტკიცოს საზნეობრივო საქციელის წესებით, რაც უნდა განაგებდეს ნებას, თავისუფალ მოქმედებას.

ალზრდა თავდა პირველად, ერთის მხრით, ითხოვს ბავშვის შესწავლას, ე. ი. რამდენად დაჯილდოვებულია იგი ზნეობრივი ნიჭით, თხოულობს ბავშვის საზოგადოებრივ მდგომარეობის ცოდნას, მემკვიდრეობით მიღრეკილებებს, რაც დამახასიათებელია ბავშვის გარშემო არსებული წრისა; მეორე მხრით თხოულობს შესაფერის ზომებს იმ მიღრეკილებათა აღმოსაფხვრელად, რაც ყველას ცუდათ მიაჩნია, — იმ თვისებათა განმტკიცებას, რაც სასურველია და სხვა ღირსებათა შექმნას, რაც აკლია, რომ ბავშვის პირადი ბედნიერება და იმ საზოგადოებისა, რომელთანაც მას დამოკიდებულება ექნება უზრუნველ იქმნეს.

სკოლაში ზნეობრივი ალზრდა ყოველი წუთის საქმეა; არ არის არც ერთი სასწავლო საგანი, რომელიც ხელს არ უწყობდეს ამას, არ არის არც ერთი საფარჯიშო, რომლის დროსაც ინტელიგენტ მასწავლებელმა ვერ იპოვოს შემთხვევა, რომ კეთილად იმოქმედოს ბავშვის სულსა და გულზე. აუარებელი შემთხვევაა, რომლის დროსაც შეიძლება ზნეობრივი დარიგების მიცემა, კეთილისკენ მითითება, ცუდის საქციელის გამო შენიშვნების მიცემა კარგ საქციელში წაქეზება ბავშვისა; მრავალი შემთხვევაა, რომელიც წარმოადგენს მაგალითს მამა-შვილური პატივისცემისას, დედის სიყვარულისას, კაცთა შორის სოლიდარობისას, ნების სიმტკიცისას, მოვალეობის ასრულების დროს გმირობის გამოჩენით და თავ-განწირულობის სახით.

*) გამოკრეფილია აკადემიის ინსპექტორის ღოზას სიტყვიდან, რომელიც წარმოსთქვა მან, საფრანგეთის ერი და ლუარის დეპარტამენტის მასწავლებელთა საზოგადოებაზე.

თუ მორალისტების და ფილოსოფოსების საუკეთესო თხზულებები, თუ ფრიად მაღალ აზროვანი და მშვენიერი გვერდები პოეტებისა და პროზაიკების ნაწარმოებიდან, თუ თვით ისტორია სიმშვენიერის, კეთილშობილობის, სულგრძელობის და ღრმა საკაცობრიო მაგალითებით მეტის მეტად საჭიროა ზნეობრივი აღზრდისათვის იმ დიდებული აზრებით და მაღალის გრძობით, რომლითაც განიმსჭვალება სული და გული,—მეცნიერებასაც თავისი წილი აქვს და ის ნაკლებ მაღალი და ძლიერი არ არის, რადგანაც „მეცნიერება“, სპენსერის სიტყვით—არის საუკეთესო საშუალება არა მარტო გონებრივის, არამედ ზნეობრივის დისციპლინისთვისაც“. მეცნიერებმა იციან რამდენი განსაცდელი მოეღოს თითოეულს სამეცნიერო პროგრესს რუტინასთან და ცრუ მორწმუნეობასთან ბრძოლაში ქეშმარიტების სიყვარულით ძიების დროს. მართალი სთქვა ვაშერომ: „ზნეობა ფაქიზდება მეცნიერების ზრდის მიხედვით“.—

მათემატიკის მეცნიერება, სკოლებში არითმეტიკისა და გეომეტრიის პრაქტიკულად გამოყენებით, ნებას აძლევს მასწავლებელს გაანვითაროს მოწაფეში გულის-ყურის ჩვეულებებთან ერთად წესიერება, სინამდვილე და სისასტიკე, ძალა და სიმართლე მსჯელობაში. მათემატიკის მეცნიერების წყალობით, როგორც ამბობს დეკარტა, «ადამიანი ეჩვევა ქეშმარიტებით საზრდოობას და არა ცრუ დამტკიცებებით კმაყოფილებას“. მათემატიკოსი მსჯელობს მტკიცედ აღიარებულ ქეშმარიტების მიხედვით, მისი დასკვნანი ლოდიკურად და მტკიცედ გადაბმულია ერთმანეთზედ, ამ გვარ დასკვნას შეუცდომლად მიჰყავს იგი ქეშმარიტების აღმოჩენისკენ.

ფიზიკური მეცნიერება, ბუნების მოვლენათა შესწავლით და ამ მოვლენათა ხელოვნურად ჩვენებით, გვასწავლის იმის დანახვას, რაც ჩვენს თვალწინ ხდება, რომ ანგარიში გაუწიოთ და ავხსნათ ეს მოვლენანი; ამ სახით ჩვენში ვითარდებიან დავირვების, აზროვნების და გამოცნობის ჩვეულებანი; ისინი გვაგებინებენ წესიერებას, სინამდვილეს, ჰარმონიას და გვასწავლიან კანონებს, რომლის უტყუევრობა ათავისუფლებს ჩვენს გონებას ცრუმორწმუნეობისაგან და ყოველგვარ არა მეცნიერულ აზრებისაგან. ამ მარტივის, მაგრამ დიდებით

აღსავსე კანონების წყალობით ჩვენს სულში იღვიძებს სიმშვენიერის, სიდიადის და ბუნებით ალტაცების ცნება. ამას გარდა ფიზიკური მეცნიერება გვიჩვენებს, რომ დიდებული აღმოჩენა, როგორც არის მაგალითად ორტქლი, მისი გამოყენებით ხმელეთზე და წყალში მოგზაურობის დროს, ელექტრონობა ტელეგრაფში და ტელეფონში სპობს სივრცეს და ზღუდეს ადამიანთა შორის, ხელს უწყობს ხალხის ერთმანეთთან დაახლოვებას, ახლო ახლო გაცნობას, ერთმანეთის გაგებას და ერთურობის პატივისცემას, ამხადებს თანხმობის დასაწყისს, მეგობრულს კავშირებს.

რა მშვენიერი როლი აქვს ბუნების მეტყველებას ზნეობრივ აღზრდის საქმეში! ნაკლებ მიმზიდველი არ არის ბუნების შესწავლა, შესწავლა იმ ყოველცხოველ არსებათა, რომელიც ბუნებაში ბინადრობენ, აცხოველებენ და ამშვიდებენ მას, შესწავლა დედამიწის სფერის მოყვანილობისა და მისი ისტორიისა, რაც მას გადახდა დროს განმავლობაში, ბევრად უწყობს ხელს გულის ყურის დაკვირვების, შედარების, გასაზოგადოების ნიქის განვითარებას, მეცნიერული ქეუა-გონების შექმნისკენ. ბუნების მეტყველებით ჩვენ ვცნობილობთ ბუნების სხვა და სხვა ფორმებს, ორგანიზმთა მახვილ-გონიერებას, რომ შეეგუონ სხვა და სხვა სტიქიონს, შრომის კანონებს, რაც გამეფებულია ცხოველთა და მცენარეთა ცხოვრებაში, დაუცხრომელს ბრძოლას არსებობისათვის და სოლიდარობის მშვენიერი კანონების საყოველთაობას; ჩვენ ვცნობილობთ აგრეთვე ბუნების სრულყოფის კანონებს ნელის, მაგრამ მუდმივის შეცვლით არსებათა ორგანოებში და ფორმებში. როცა ახლო გავიცნობთ ცხოველთა სიცოცხლეს, მათის ინსტიქტით, ზნით და გონებით,—მცენარეებს მათი ფიზიოლოგიური მოვლენებით, ბუნების მეტყველობა გვაგონებს ყოველ ცხოველთა სიყვარულს და როცა ადამიანზე ვლაპარაკობთ—გვიკარნახებს ადამიანის პიროვნების პატივისცემას და მისს დამოუკიდებლობას. ბოლოს ბუნების მეტყველება ჰიგიენიურის წესით ხელს გვიწყობს ჩვენს კეთილს მდგომარეობაში, დღეგრძელობაში და ამით კერძო პირთა ზნეობასაც მაღლა აყენებს,—ფიზიკური ჰიგიენა სარწმუნო ფაქტორი არის ზნეობრივის ჰიგიენისა.



ეხლა თუ თავს დავანებებთ იმ საგნებს, რომელიც ჩვენს გარშემოა და თვალს მივაპყრობთ ციურს მნათობს, რომლებიც თავს დაგვყურებენ, ბუნების სიმშვენიერით აღტაცება ექსტაზად, ღრმა განცვიფრებად გადაიქცევა, რა დიდებულ და საუცხოვო სანახავად გვეჩვენება მზე, რომლის გარშემო შეუცდომლად დიდს მანძილზე ტრიალებენ ცდომილები, რომლებსედაც ის, წყარო სიცოცხლისა, აფრქვევს თავის სითბოსა და სინათლეს და თავსბრუ დამხვევი სისწრაფით მიჰყავს თან, გამოურკვეველის მიზნით, შეუჩერებლად და შეუძლებლად კვლავ დაბრუნდეს უსაზღვრო მსოფლიოში მილიონ ვარსკვლავთა შორის, რომელნიც იგივე მზეა, გამაცოცხლებელი უთვალავის ქვეყნებისა. მისთვის, ვისაც ელემენტარული ცოდნა მაინც აქვს ვარსკვლავთ ქვეყანაზე, განა შესაძლებელია ამაზე უფრო თავისი ზღაპრული სიდიადით, რასაც ის შეიცავს, სხვა რამე, რომელმაც ჩაუნერგოს ადამიანს ღრმა აზრი და წაიყვანოს მისი სული მალალის ზნეობისაკენ. ყველა ამ დიდებულ საკვირველების ხილვის დროს ჩვენ შეგვიძლია წამოვიძახოთ პოეტთან ერთად: „მითხარ, მიწაე და ზეცაო, მითხარ ბნელო ზღვაო, თუ ვერაფერსა გრძნობთ, რა არის თქვენში ისეთი, რაც აღელვებს ჩემს გულს და მადრეკინებს მუხლს“. (ა მიუსე).

„ციურ მნათობთა მეცნიერება განსაკუთრებით გვიჩვენებს—ამბობს პუანკარე,—რამდენად პატარაა ადამიანი ტანით და დიდი ჰკუა გონებით იმიტომ, რომ მას შეუძლია გონების თვლით განიხილოს ეს ბრწინვალე დაუსრულებლობა, სადაც მისი სხეული წარმოადგენს მხოლოდ შავს წერტილს“.

როცა ბუნება გვიხსნის თავის საიდუმლოებას, ის არის შეუდარებელი სკოლა ენერჯისა და მოქმედებისა, სათნოებისა და მალალთ გრძნობათა პატივისცემისა.

ამ სახით, მეცნიერება, თავისის მთლიანობით შესწავლის მეთოდით, დაშლითა და შეერთებით (ანალიზი და სინტეზი), გამოკვლევით და ცდების საშუალებით, თავის მიმდევართ აძლევს ჰკუაგონების ცნობილს მიდრეკილებას და დისციპლინას რაც საბედნიეროდ შეეწონება სინიდიხისა და გულს; აქეზებს მუშაობაში, მოთმინებაში, უანგარობაში, და ხან და ხან ჰეშმარიტების ძიებისათვის თავის

განწირვაში; მიჰყავს მალალის გრძნობებისკენ, ამაგრებს ნებას, წრთენის ხასიათს, შეაყვარებს ჰეშმარიტებას, სიმშვენიერეს და სიკეთეს, შეაგნებინეს სავალდებულო შრომას, პიროვნულ სრულმყოფელობის და დამოუკიდებლობის იდეას, ყველა ცხოველ არსების სიყვარულს. „წინააღმდეგ თავისი გულგრილობისა, როგორც ამბობს ანატოლ ფრანსი, იგი ხელს უწყობს ზნეთა მოღობობას. იმის მიხედვით როგორც მეცნიერება აღმოაჩენს ბუნების კანონებს, ის მიიძნობს თავისკენ კაცთა კანონებს და თან და თან აღწევს მიზანს, ე. ი. ნივთის ბუნებასთან შეთანხმებით ართმევს თვითნებობას და სიმკაცრეს, რაც ხდებოდა უმეცრებისა და შიშისა გამო, და ცდილობს გადასცეს მათ დაურღვეველი და მშვიდობიანი ძლიერება, რასაც ისინი მიაღწევენ მომავალში ცხოვრებისა და აზრის უსაჭიროეს პირობათა სრულის შეთანხმებით“.

ვინც მეცნიერებას მიჰყვება. მან იცის რა უმნიშვნელო ადგილი უჭირავს მას ვრცელს სამყაროში; მან იცის უსაჭიროესი დამოკიდებულება ყველასთან, რაც მის გარშემოა, მჭიდრო კავშირი სოლიდარობისა, რომელიც მას აერთებს ნამყოსთან და მყოფადთან ოჯახის, საზოგადოების და მთელი კაცობრიობის საშუალებით, აგონებს მას თავის პასუხის მგებლობას და მოვალეობას, აგრეთვე უხსნის თუ ცხოვრება და მუშაობა დიდებულ მეცნიერთა რად წარმოადგენენ მაგალითებს უწმინდესის და უმაღლესის ზნეობისას. საკმარისია მიუთითოთ ჩვენს მეცნიერებზე პასტერზე და ბერტლოზე, როგორც დაუცხრომელი შრომის, საზოგადოებისათვის თავ-განწირვის და მალალი მეცნიერული პატიოსნების შემაერთებელ პირებზე. ეს მეცნიერები მომავალ თაობისათვის იქნებიან ბრწყინვალე გზის მაჩვენებელნი, რომელთაც გადასცეს კაცობრიობას საუკეთესო თავიანთი გონების ნაწარმოებისა. (Revue pedagogique).

დაგადგა (ბიბლია),

როგორც საუკეთესო წიგნი დასაწყისის სკოლებში საკითხავად
(ლ. ტალსტაის თხუზულებიდან)

კაცობრიობის ბავშვობის ხანის წიგნი ყოველთვის საუკეთესო იქნება ყველა კაცის ბავშვობაში. შეცვლა, შემოკლება ბიბლიისა, რასაც სწადიან სახელმძღვანელო წიგნებში, მავნებლად მიმაჩნია, ყველაფერი, თითოული სიტყვა იმაში სამართლი-



ნია, როგორც გამოცხადება და მართალია, როგორც მხატვრული ხელოვნება. წაიკითხეთ ბიბლიაში ქვეყნის შექმნაზე და მოკლე საღმრთო ისტორიაში და ბიბლიის გადაკეთება საღმრთო ისტორიაში სრულიად გაუგებრად მოგეჩვენებათ. საღმრთო ისტორიიდან ისე არ შეიძლება, თუ ზეპირად არ ისწავლე; ბიბლიაში კი ბავშვს თვალწინ ეხატვის დიდებული სურათი, რომელსაც არასოდეს არ დაიწყებს. გამოტოვებული ადგილები საღმრთო ისტორიაში სრულიად გაუგებარია და მხოლოდ საღმრთო წერილის სიმშვენიერეს და ხასიათს არღვევს, უნდა იკითხონ ბიბლია გაურყენელმა ბავშვებმა, რომ შეიგნონ რამდენად საჭიროა და ქეშმარიტი, რასაც ბიბლიიდან განძრახ სტოვებენ. მე ვერ წარმომიდგენია, როგორი განათლება შეიძლებოდა, რომ ეს წიგნი არ ყოფილიყო. მგონია შეიძლება შეასწავლონ ბავშვს წერა-კითხვა და ანგარიში, შეიძლება შეასწავლოთ ისტორია, გეოგრაფია და ბუნების მოვლენანი უბიბლიოთ და ბიბლიის წინ; მაგრამ არსად ასე არ იქცევიან, — ყველგან თავდაპირველად ბავშვი გაიცნობს ბიბლიას, მოთხრობებს და იქიდან ამოღებულს ადგილებს. პირველი დამოკიდებულება მოწაფისა და მასწავლებელს შორის ამ წიგნზეა დამყარებული ასეთი საზოგადო მოვლენა შემთხვევითი არ არის. ბავშვი, ანუ კაცი, რომელიც სკოლაში შედის (მე არავითარს განსხვავებას არ ვხედავ 10, და 30, ან 70 წლის კაცში), თან მიაქვს თავისი ცნობილი, ცხოვრებიდან გამოტანილი და მისი საყვარელი შეხედულობა ნივთზედ. რომელიმე ასაკის ადამიანმა რომ დაიწყოს სწავლა, იმისთვის საჭიროა სწავლა შეიყვაროს. სწავლის შესაყვარებლად კი საჭიროა, რომ მან შეიგნოს ნივთზე თავისი შეხედულობის სიკრუე და ნაკლებუვანება, წინდაწინ იგრძნოს ის ახალი სოფლ-მქვერტველობა, რომელსაც თვალწინ გაღუშლის მას სწავლა. ვერც ერთი კაცი და ბავშვიც ვერ შეიძლება სწავლას, თუ მისი სწავლის მომავალი თვალწინ გამოეხატებოდა მხოლოდ წერა-კითხვისა და ანგარიშის შესწავლაში. ვერც ერთი მასწავლებელი ვერ ასწავლიდა სხვას, თუ მისი სოფლ-მქვერტველობა უმაღლესი არ იქნებოდა იმაზედ, რაც ბავშვებს აქვსთ. მოწაფე რომ სრულიად მიენდოს მასწავლებელს, საჭიროა ახალო ცალი მხარე იმ ფარდისა, რომელიც უჩრ-

დილებდა მას იმ აზრის, ცოდნის და პოეზიის სიმშვენიერეს, რომელშიაც იგი უნდა შეჰყავდეს სწავლას. მხოლოდ მაშინ, როცა მოწაფე მუდმივ მოხიბლულია იმის წინ ბრწყინვალე სხივით, შეუძლია მას იმუშაოს ისე, როგორც ვითხოვთ მისგან. რა საშუალება გვაქვს, რომ მოწაფის წინ ავხადოთ ამ ფარდის კალთა?.. მეც მეგონა, როგორც ბევრსა ჰგონია, როცა ამ ქვეყნად ვარსებობთ და წინ ვუძღვებით ბავშვებს, ამას ადვილად შეიძლებდი და მეც ვასწავლიდი წერა-კითხვას, ვუხსნიდი ბუნების სხვა და სხვა მოვლენას, ვუამბობდი, როგორც ანბანშია, რომ სწავლის ნაყოფი ტკბილიაო, მაგრამ მოწაფეებს არ სჯეროდათ და ყველაფერი ეუცხოებოდათ. მაშინ მე ვზინჯე ბიბლიის კითხვა და ამით მთლად შევიპყარ ისინი. ფარდის კალთები აწეული იქმნა და ბავშვებიც სრულიად მომენდნენ. იმათ მეც შემეყარეს, წიგნიც და სწავლაც. დამრჩა მხოლოდ ხელმძღვანელობა შემდეგში. ძველი აღთქმის შემდეგ მე უამბობდი მათ ახალ აღთქმას და იმათაც თანდათან შეეპარათ ჩემი და სწავლის სიყვარული. შემდეგ ვუამბობდი მათ საზოგადოს, რუსეთის და საბუნებისმეტყველო ისტორიას, ბიბლიის შემდეგ. — ისინი ყველაფერს ყურს უგდებდნენ, ყველაფერი სჯეროდათ, თან და თან თხოულობდნენ და თან და თან ეშლებოდათ მათ თვალწინ აზრის, ცოდნის და პოეზიის პერსპექტივები. ამ სახით რომ გაღუშალო მოწაფეს თვალწინ ახალი ქვეყანა და უცოდნელად შეაყვარო ცოდნა, სხვა წიგნი არ არის რა, გარდა ბიბლიისა. მე არ ვიცი სხვა ნაწარმოები, რომელშიაც ისე მოკლედ იყოს ჩამოსხმული პოეტურის ფორმით ყოველი მხარე ადამიანის აზრისა, რასაც შეიცავს ბიბლია. ყველა საკითხები ბუნების მოვლენათა შესახებ ახსნილია ამ წიგნში, ყველა პირველ-დაწყებით ურთი ერთობა, ერთმანეთში დამოკიდებულება ოჯახის, სახელმწიფოსი და რელიგიისა პირველად შეიგნება ამ წიგნში. აზრთა გასაზოგადება, სიბრძნე ბავშვურის მარტივის ფორმით თავიდანვე ხიბლავს ბავშვის გონებას... ვის არ უტირნია იოსების ისტორიის და ძმებთან შეხვედრის მოთხრობის დროს, ვის არ უამბნია გულის ფანცქალით შეპყრობილის და გაკრეჭილის სამსონის ისტორია, რომელიც, მტერთა ჯავრის ამოსაყრელად, თვითონაც იღუპება და მტრებსაც ხოცავს დანგრეულ

სასახლის ქვეშ მოყოლებით და ასობით სხვა შთაბეჭდილება, რომლითაც აღზრდილი ვართ, როგორც დედის რძით? უბიბლიოთ შეუძლებელია ჩვენს საზოგადოებაში ისე, როგორც შეუძლებელია უჭიმეროდ ბერძნების საზოგადოებაში ბავშვის და აღმაიანის განვითარება. ბიბლია ერთად ერთი წიგნია ბავშვებისათვის პირველ-დაწყებით საკითხავად, ბიბლია, როგორც ფორმით, ისე შინაარსითაც სამაგალითო უნდა იყვეს ყველა სახელმძღვანელოებისა და საკითხავ წიგნებთა შორის. მარტივის ერთად მომოდებული ბიბლია საუკეთესო სახალხო საკითხავ წიგნს წარმოადგენს. ამისთანა თარგმანის მოვლენა ჩვენს დროში მთელს ეპოქას შექმნიდა რუსის ხალხის ისტორიაში.*) („შინ. საქ.“)

იაკობ სვიმონის ქმ გოგებაშვილი

(ორმოცდა ხუთის წლის პედაგოგიურს ასპარეზზედ მოღვაწეობის გამო)

იაკობ სვიმონისძე გოგებაშვილი ჩვენში ცნობილი პირია. მისი ცხოვრების ცნობების აღწერა ჩვენთვის იმდენად საჭირო არ არის, რამდენადაც მისი მამულიშვილობის გაცნობა, მისი კაცად-კაცობა, მისი სულის და გულის ზე აღმაფრენი მოქალაქობა, შრომა, ცდა და ღვაწლი, რაც საყურადღებოა და საგულისხმიეროც არის ყოველის ქართველისათვის. ჩვენც ვალდებულნი ვართ ასეთ კაცთა ცხოვრებას თვალ-ყური ვადევნოთ დამისგან ვისწავლოთ ჩვენი სავალდებულო კაცური მცნება — კერძოდ ქართველთა მამულიშვილობის ვალდებულება და საზოგადოდ მსოფლიო ვითარება.

ერთსა და იმავე დროს იაკობ სვიმონისძე გოგებაშვილი არის ქართველი მოღვაწე, ქართველი

მამულის შვილი, დაჩაგრულ დაბეჩავებულ ერთა მოსარჩლე, მათი ისტორიის მცოდნე, მოამაგე, მზარველი. ამავე დროს იგი გახლავთ მსოფლიო მასწავლებელი, ჩვენი პედაგოგიის მამა-მთავარი. ამას გვისაბუთებს მისი განვითარებული შრომა, მისდაუფასებელი რეალური ამაგი. ასეთას ამაგის ისტორია მეტად დიდა. მეტად ფართოა; ამის ისტორიის ცნობას დიდი შრომა და შესწავლა უნდა იგი გაფანტულია ქართულ და რუსულ გაზეთებში, მას ანუსხვა უნდა, შეკრება, ბეჭდვა და გამოქვეყნება. უპისოდ ჩვენ იაკობ სვიმონის ძის გოგებაშვილის მარტოდ „დედაენა“ და „ბუნების კარის“ მეტი სხვა არა გვეცოდინება რა.

ი. ს. გოგებაშვილის მსოფლიო მნიშვნელობას, მსოფლიო მისწრაფებას და კაცად იშვიათ კაცობას ცხადათ ასაბუთებს და ამტკიცებს თვით ისეთი პატარა წერილებიც კი, რომელიც მაგალითებრ მან მიუძღვნა ინგლისის ფილოსოფ-მეცნიერ ჰერბერტ სპენსერის გარდაცვალებას. მარტო ეს წერილი რომ წავიკიოხხოთ, მარტო ეს პატარა მცნება, თვით აქედამაც კი მივხვდებით კარგად, რომ დიახ, ჩვენ, ქართველნი, ვყოფილვართ რამე და გეყოლიან ჩვენი მოსარჩლე, მოამაგე და მოტრფიალე გულ-შემტკივარი კაცები, რივიანი მოძღვარნი, გზის მაჩვენებელნი, მოამაგენი, რომელნიც ამ უკაცობის დროს, გულადათ და მხნეთ წინ გვიდგანან და თვისის შრომითა და სამსახურით გონებასაც გვიინათლებენ და გვიანლებენ ბევრნაირის საჭირო მცნებით და კაცურის მიხვედრას ვალდებულებით.

იაკობ სვიმონისძეს შეუძლიან თამამად სთქვას შემდეგი თქმულება: მოვიცაღე სხვათა ყოველთა კეთილთაგან და ვერ მოვიცაღე ქართველთა ტომის მსახურებისგან. დიახ, სულს უხარის, გულს ელხინება როცა ჩვენის ქვეყნის შრომის ასპარეზზედ ასეთ ენერგიის კაცებს ვხედავთ, ასეთს დაუშრეტელის მამულისშვილობით აღვსილს გმირებს, ასეთს სუფთა მოამაგე მუშაკთ კი არა, არამედ მოციქულებს. ნახეთ თუნდ, აი ამ ბოლოს დროს, გამოცემული იაკობ სვიმონის ძის ნაწერების პირველი წიგნი, გულზედ ხელი დავიდოთ, ჩვენის ნამუსის წინაშე ქუდი მიავიხადოთ და ვსთქვათ სწორე სიტყვა, სწორე ფასი, სწორე საწყაული ჩვენთვის მარად სასწავლებელ კაცის ცხოვრების, შრომის და მოქმედების შესახებ და მე იმედი მაქვს, რომ მაშინ

*) ეს შენიშვნა გრაფ ტოლსტოის აზრების შესახებ პირველად დაბეჭდვისთანავე გაზეთებში დაბეჭდვით ჩვენს ორგანოს „მწყემს“-ში, მაგრამ დიდმა ხანა გაიარა მას აქეთ. ამისათვის ჩვენ საჭიროდ შევრაცხეთ ენლაც დაგვებეჭდა, რომ ყველამ გაიგოს რა აზრის იყო წინეთ გრაფ ტოლსტოი და როგორი აზრის არის დღეს დაბადებაზე. ესეთი ცვალება აზრებისა დიდ ნასწავლ პირს არ შეეფერის. რედაქტორი.



ჩვენთვის ყოველივე ფარდა ახლილი შეიქნება, ყველაფერი გამოჩნდება და მით იქნება ჩვენც ვისწავლოთ რამე, თვალები გავახილოთ და ფუქსავატ ცხოვრების და ლაყობის მაგიერ ამ პირის საქმიანობის და მამულის შეილობის მსგავსს გზას დავადგეთ.

მე რომ მიკითხავს რუსთა გამოჩენილ კაცთა, ცხოვრება, მაშინ გული მომკვდომია, სული ამშფოთებია, რა არის ჩვენი ცხოვრება, სვენ არც ჩერნიშევსკი გვყავს, არც პისარევი, არც ჰერცენი, მაკუნინი, არც მიხაილოვსკი და არც სხვა ბევრი ამგვარნი რუსეთის ერის გონებითი განახლების მეთაურნი და მამანი, რა ვართ ჩვენ, რა დავაშავვთ, ამ განახლების მეცხრამეტე საუკუნეში? მაგრამ მადლობა გარემოებას, გულ დაწყევტილთ, სულით მღშფოთებულთ და უკაცობის მაყურებელთ გვაქვს კიდევ ბედნიერება და არსებობის იმედები, სასოწარკვეთილების მომსპობი გარემოებანი, ჩვენი დაიშვიათებული კაცობის სინათლე და სიგმირენი, ყოველივე ამისი ძალა და სახსარი გახლავთ ზოგიერთ თითო ოროლას გარდა, იაკობ სვიმონის ძის ცხოვრება, მოქმედება და შრომა, რასაც ეჭვი არა აქვს და რაც ცხადია და სწორი ისე, რგორც ნათელ დღეს მზის გამომცემი ბრწყინვალე შუქი—ნათელი სხივი.

რომ ბ-ნი. გოგებაშვილს აუარებელი ღვაწლი მიუძღვის ჩვენში სახედაგოგო ასპარეზზე, ამაში დარწმუნებულია ყველა წერაკრთხვის მცოდნე ქართველი. მაგრამ ყველას არ ეხსოვნება ის თავ-გამოდებითი მედგარი ბრძოლა, რაც გამოიარა ამ თავიდანვე ერთად ერთმა ბრძოლის ველზე დარჩენილმა სახელოვანმა მემომარმა, რომელსაც მტკიცედ ეჭირა ხელში და დღესაც, ჩვენდა სასიხარულოდ თამამად მიაფრიალებს განათლების დროშას. თუ ხალხის განათლება დედა ბოძია ერის ყოველის მხრით ბედნიერებისა, თუ მთელი ზნეობრივი და გონებრივი განვითარება ერისა დამოკიდებულია კანონიერად სწავლა აღზრდის საქმის მოწყობაზე, თუ დედა ენა ქვაკუთხედია ერის არსებობისა, თამამად უნდა ვსთქვათ—ვინც ამ საგანს ღირსებულად ემსახურება, ვანც მისთვის არ ზოგავს ცოდნას, შრომასა და ღვაწლს და ნიჭიც შესწევს, ის ყველაზე უკეთესი მოამაგეა თავის ერისა, რადგანაც ყველაზე მეტი თვალსაჩინო სარგებლობა

ერისათვის სწორედ ასეთს მოღვაწეს მოაქვს. ასეთია ჩვენს პედაგოგიურს სარბიელზე ჩვენი სახელოვანი პედაგოგი ბ-ნი იაკობ გოგებაშვილი. ვისაც თვალყური არ უდევნებია მისი მოღვაწეობისათვის, ვურჩევთ წაიკითხოთ ახლად გამომცემული მისი „რჩეული ნაწერები“, რომლის ფასი ისე მცირეა, რომ მისი შეძენა, „თუ გული გულობს,“ ყველას შეუძლიან და ყველანიც ვალდებულნი არიან გააცნონ აზრსა და მიმართულებას, რასაც მამანი ანდერძად უტოვებენ თავიანთ შეილებს.

ვისაც სმენა აქვს და თვალთ ხედვა, მისთვის ამ მოძღვრის მოქმედება და შრომაც კმარა, მხოლოდ აქ თვალის გახილება არის საჭირო, ყურადღების მიპყრობა და შესწავლა მისი, თუ რასაც ეს დიდებული ადამიანი თავის მხრით, კალმით და სიტყვით გვასწავლის ჩვენს სავალდებულო მცნებად.

იაკობ სვიმონის ძე გოგებაშვილი ეკუთნის სასულიერო წოდების შთამომავლობას, უფრო კი გლეხკაცობის მოდგმას: დაიბადა იგი 15 ოქტ. 1840 წ. გორის მაზრის სოფ. ვარიანში. მამა იაკობისა გახლდათ სვიმონ მღვდელი, სოფ. ვარიანის მოძღვარი. მეტად გულ კეთილი მოძღვარი ყოფილა, გარდაიცვალა 1860 წ. დედა იაკობისა გახლდათ—მაგდანა. თავის დროის კვალად პატიოსანი მანდილოსანი, რომელთა მსგავსნი თაც საფე იყო მაშინდელი საქართველო. დედა იაკობისა მიიცივალა 1867 წ. ამ პირთა ღირსებას და სამაგალითო ვითარებაც ცხადათ ასაბუთებს თვით ას ქეშმარიტი გარემოებაც, რომ მათ მომავალში უნდოდათ გამოეზარდათ საუკეთესო თვისების შეილი, სამაგალითო ადამიანობის მექონი, რომლის გონებებსა და აღმზრდელობაზედ შეუძლებელია რომ მშობლებს რამე გავლენა არა ჰქონოდესთ. ამას ეჭვი არ უნდა. იაკობ სვიმონის ძის გულისა და სულის ძვერის არსებობაში მშობლების გავლენას დიდი თუ არა, მცირე რამ მნიშვნელობა მაინც ექნება.

იაკობ სვიმონის ძე პირველად სწავლობდა ტფილისის სასულიერო სასწავლებელში, სადაც პირველ მოწაფედ ითვლებოდა. მერე იქიდან ტფილისის სემინარიაში შევიდა, სადაც პირველ მოწაფედ დაამთავრა სწავლა 1861 წ. და მერე აქედამ მთავრობამ იგი გაგზავნა კიევის აკადემიაში, სადაც მან ბრწყინვალედ დაამთავრა კურსი ყველა საზო-

გადო საგნებისა. აკადემიის პროფესორთა რჩევას სურვილი ჰქონდა, რომ იაკობ სვიმონის ძე აკადემიაშივე დაეტოვებინათ პროფესორის თანამდებობის მისაღებად, მაგრამ ეს ვერ მოხერხდა, რადგანაც იქაურს ჰავას ვერ იტანდა ადვილად და ამიტომ იგი საქართველოში დაბრუნდა და პირველის წლიდგანვე აღმოჩნდა სამასწავლებლო ასპარეზზე მუშაკად. ჯერ იყო მასწავლებლად ტფილისის სასულიერო სემინარიაში, მერე სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველად. სადაც კი მსახურებდა იაკობ სვიმონის ძე სამოსწავლო ასპარეზზე, იქ მას შეჰქონდა თავის ბრწყინვალე გეგმა და წესწყობილებები სწავლა განათლების სასარგებლოდ. მისი მოღვაწეობა, როგორც სემინარიაში, ისე სასულიერო სასწავლებელში არის ბრწყინვალე და შესანიშნავი, სამაგალითო. მაგრამ ესეთი ვითარების და სხვა და სხვა ნაირ საქმეთა გამო, ეს ამ ასპარეზზედ დიდხანს არ დარჩენილა. 1873 წ. იგი განშორდა მას, თავისთვის დაიწყო ცხოვრება და მოქმედება.

ამ საქმის თავ-დანებებას დიდი ისტორია აქვს აქ მის ანუხხვას ჩვენ არ შეუდგებით, ვიტყვი მხოლოდ იმას, რომ იაკობ სვიმონის ძის პედაგოგიური მოქმედების და მოღვაწეობის შესახებ საკმარისი ცნობები მოღვაწეობა საიდუმლოდ დაბეჭდილს სინოდის რევიზორის კერსკის რევიზიის ვრცელს წიგნში. იქედამ კარგად სჩანს, რომ იაკობ სვიმონის ძეს თავის მოღვაწეობის დროს სკოლებში საკმარისის მხნეობით უფხიზლებია ქართველი მოწაფენი და მათში უაღრესის მიდრეკილებით უღვიძებია მამულის-შვილურ გრძნობები მეცნიერების პატივისცემა, წიგნების კითხვა, ქართულ მწიგნობრობის სიყვარული, პატივისცემა მწერლობისა და სხვანი, რასაც მართლაცა და კერსკის რევიზიის გარეშე ცხადად მოწმობენ თვით იმ დროის ის ქართველნი განათლებულნი პირნი, რომელნიც იაკობ გოგებაშვილის ზე გავლენის და დარიგების მეოხებით კაცად ქცეულან.

გავიხსენებთ აქ ერთს მოგონებას, რომელიც ახასიათებს ჩვენს პედაგოგს, როგორც ჩინებულს პრაქტიკულ მუშაკს სამასწავლებლო ასპარეზზედ.

ჩვენი ბელეტრისტი ს. მგალობლიშვილი თავის „წარსულიდან“-ში (საშუალო სასწავლებელი ნაწილი მესამე. ახალი სასწავლებელი, თავი VIII),

რომელიც იბეჭდებოდა 1899 და 1900 წლ. ეურნალ „მოამბეში“, ასე ახასიათებს იაკობ გოგებაშვილის:

„საშუალო სასწავლებელთან (აქ ავტორი გულისხმობს სასულიერო სემინარიას) მოთავსებულ იყო დაბალი სასწავლებელი, იმისთანა ტიპის სასწავლებელი, რომელიც ჩვენ ამ მოთხრობით მეორე ნაწილში ავწერთ. მაგრამ განსხვავება დიდი ვნახეთ: ჩვენ სრულიად უსწავლელნი, გაუგებარნი ჩამოვედით საშუალო სასწავლებელში; ორის წინადადების გადაბმა არც ქართულად და არც რუსულად არ შეგვეძლო; ასეთივე იყვნენ სხვა პროვინციებიდან ჩამოსულნიც, მაგრამ სულ სხვა იყვნენ ტფილისის დაბალი სასწავლებელიდან (აქ ავტორი გულისხმობს სასულიერო სასწავლებელსა) საშუალო სასწავლებელში გადმოსულნი. ესენი მშვენივრად ლაპარაკობდნენ ქართულადაც და რუსულადაც, ბაასობდნენ და მსჯელობდნენ ორსავე ენაზე. პირველად ამათგან გავიგონეთ გამოჩენილ რუსთა მწერალთა სახელები; გოგოლი, ტურგენევი დოსტოვესკი და სხვები; გვიკვირდა, თუ ვინ იყვნენ ეს კაცები, ვის ეკუთვნოდნენ ეს სახელები; რამდენი დაცინვა, რამდენი თავში ცემა გვცვდა საცოდავ პროვინციელებს, ამ დიდებულის მწერლების სახელები რომ ვიკითხეთ. ეს სასწავლებელიც ყოფილა ერთს დროს ისეთივე ჩაღვანუნა, როგორიც ჩვენი, მაგრამ მის ბნელს სამეფოში აღრე შეაშუქა განათლების სხივმა: მესამოცე წლების დიდებულის აზრებით გულ-გამობარმა, ქუჩა-გონება გაბრწყინებულმა ადამიანმა შეიტანა ეს წყვილიადის გამფანტვი სხივი, მაგრად დაიკავა განათლების ლამპარი ხელში და ეკლით მოცული გზა გაჰკაფა და გაატარა მშვიდობისა, მამულის სიყვარულისა და სწავლა-განათლების მოყვარეობის გზაზე. თუმცა ნათქვამია: „ერთი მერცხლის მოფრენა გაზაფხულს ვერ მოიყვანს, ერთი მხედარი ბრძოლით ველზე ვერას გახდება“, მაგრამ მე ამის წინააღმდეგი ვარ; უკედ რომ ვსთქვათ, ეს ანდაზა აი რას ნიშნავს: ხანდასხან ერთი მერცხლის მოფრენას მაშინვე არ მოჰყვება ხოლმე გაზაფხული; „წყეული მარტის თვე“ მეთაფრებს ხოლმე ხანდისხან გაზაფხულის დადგომას და „იმ ერთს მერცხალს“ სხვა მერცხლები ფეხდაფეხ ვერ მოჰყვებიან ხოლმე; მაგრამ იმ ერთს მერცხალს



თავის დროზე მეორე მოსდევს, იგი წინამორბედი მაინცა და მაინც გაზაფხულისა, მის კვალს სხვანიც გამოჰყვებიან ხოლმე; ერთი მხედარი, მართალია, ლელოს ვერ გაიტანს, მაგრამ მისი მაგალითი თავგანწირულების, მაინცა და მაინც დიდი ამბავია, იგი ის მერანია, რომელიც პოეტისა არ იყოს, მაინც გზას გასთელს, ბილიკს დააჩენს, რომ შემდეგს მხედარს უბოროტიკად შეეძლოს გავლა ახლად გათელილს გზაზე. აი ამ მაღლიანმა მერცხალმა, ამ ერთად ერთმა თავგანწირულმა მხედარმა გამოაბრუნა სასწავლებელი კეთილ გზაზე და შემდეგროდესაც დარწმუნდნენ მის სიკეთეში, სასწავლებლის სათავეშიაც ჩააყენეს. მისი მეოთხე კლასის შეგირდები ქუა-გონების განვითარებითა, ცოდნითა, სხვა და სხვა წიგნების შეგნებულად ნაკითხვით საშუალო სასწავლებლის მოწაფეებს არ ჩამოურჩებოდნენ და ხშირად დისპუტში კიდევაც სჯობნიდნენ. ყველას გული და სული მიზიდული იყო ამ მაღლიანი ადამიანისაკენ. ყველას გვენატრებოდა ყველას გვსურდა ხშირხშირად მისი ნახვა, თავის დაკვრა; თუმცა იგი ჩვენს ახალს სასწავლებელში არ მასწავლებლობდა, მაგრამ მისი ბრწყინვალე სხივი ჩვენც გვატობდა, ჩვენს გულშიც ნერგავდა საღმრთო აზრებსა, კეთილ მისწრაფებათა. თვისს სიცოცხლეში სხვაც რომ არა გაეკეთებინარა ამ მაღლიანს, ამ სხივ-მომთენს ადამიანსა, მაინც უკვდავად დარჩებოდა მისი სახელი ჩვენს ქვეყანაში ახალი თაობის კეთილად დამწყისათვის. ის კელის გვირგვინი. რომელიც მას ბოლოს ჟამს წილად ჰხვდა სასწავლებელში, ყველა მაშინდელ მოსწავლეს, ან ცხოვრებაში გამოსულს ნათლად უდგიათ თვალ წინ; ეს გვირგვინიც კმარის, დაუვიწყარ იყოს იგი სახელოვანი კაცი დღეს ჩვენ შორისა.

აქ ბ. ს. მაგლობლიშვილი არ ასახელებს შიკადად ი. სვ. გოგებაშვილსა, მაგრამ ავტორი სხოლიოში ამბობს: „ეს სტრიქონები შეეხება იმ კაცსა, რომელსაც მთელი საქართველო იცნობს, როგორც მამა-მთავარს ქართულის პედაგოგისას, ამიტომ საჭიროდ არ ვრაცხ მის პირად დასახელებას“.

იაკობ სვიმონის ძის თვალის ვახილებისა და ცხოვრების ასპარესზედ გამოსვლის დროსთან, მკაცრად არის დაკავშირებული ის ხანა და მდგომარეობა

მარეობა ქართველთა, როცა მთელს ქართველობას საღათას ძილით ექინათ, როცა ქართველებშიდ არც ანბანი იყო წიგნად დაბეჭდილი და არც სხვა ასეთნი მრავალნი. იაკობ სვიმონის ძეს სრულიად ცარიელი სამოქმედო ასპარეზი დახვდა. მაინც მან ამით გული არ გაიტეხა, სამშობლო ქვეყნის საქმეს გულმხურვალეთ მოჰკიდა ხელი და ჯერედ ინსპექტორად, ანუ მასწავლებლათ იყო, რომ მან გამოსცა ქართველთათვის უბრლოდ, ანუ მარტივად დაწერილი კარგი ანბანის წიგნი და ამ ანბანს მალე მოაყოლა „ბუნების კარიც“. ამ ორი წიგნის მოვლენა მაშინ ქართველთათვის გახდა ისეთ საქმედ, როგორც ციდამ მოვლენილი მანანა. მინამდის თუ რამ ორიოდ ქართული ანბანის წიგნები იყო ქართველთ შორის, ყველა ძველის ენით ნაწერი და ძველის ამბებით, თითქმის მკვდარ შინაარსიანი და უსიცოცხლო იყო იმ დროის ქართველთათვის, როგორც უფარგის მეთოდზე შედგენილი.

1865 წ. შემდეგ, ი. გოგებაშვილი სდგას ჩვენის საზოგადო საქმეთა მოქმედების ასპარეზზედ იგი მოქმედებს კალმით, საქმით, სიტყვით. მარტოდ იმ დროდამ ჩვენამდე, მან დასტამბა მრავალ ნაირ ქართულ სახელმძღვანელონი. 1875 წ. გამოსცა პირველად „დედა-ენა“, რაც გახდა დიდს მოვლენად არამც თუ მარტოდ ქართულს პედაგოგიურს მწერლობაში, არამედ მთელს ქართველ ერის ცხოვრებაში, ქართულს საზოგადო მწერლობაში. ამაგი და დედაწლი ამის წიგნებისა ქართველ ერზედ დღეს აშკარა და ცხადია. ქართულ სახელმძღვანელო და სხვა წიგნების დაბეჭდილთა რაოდენობა უდრის 1,044,200 ცალს. ამ წიგნების ბეჭდვის საქმეს ვრცელი ისტორია აქვს. ამის შესახებ მთელი წიგნი დაიწერება და არა პატარა წერილი.

ასეთის ამაგიით და სამსახურით ვერც ერთი ქართველი მოღვაწე ვერ დაკვებებს, იაკობ სვიმონის ძე პირველი გახლავსთ.

ასეთი—სამწიგნობრიო შრომის გარდა იაკობ სვიმონის ძეს წილად ხვდა ამ 45 წლის განმავლობაში ბევრ ნაირი სამოღვაწო საქმის ვალდებულება. ამ ხნის განმავლობაში იგი ქართულსა და რუსულს გაზეთებში, ქართველ ერს დარაჯად ედგა და ყოველგან იცავდა ჩვენს ინტერესებს დიდის გულმხურვალეობით და მამულის შეილობით. ჩვენ

ქ. მარქისის სახ. საქ. სსრ
სახელო...



რომ ამაზედ სათითაოდ ვილაპარაკოთ და ავსუს-ხოთ ყოველივე ის კითხვები, რასაც კი ეს მკაცრი მოსარჩლე შეხებია და უწერია, მაშინ იგი გამოვა ვეება ტომი. მიტომ რომ ყოველ იმ კითხვას ყოველ იმ საგანს, რასაც კი ეს პირი შეხებია აქვს მეტად დიდი მნიშვნელობა, დიდი ისტორია, ყოველივე იგინი ჩვენის ერის ინტერესების გარშემო ტრიალებენ და ყოველთვის პირუთვნელოდ და სინიდისიერად იცავენ ქართველთა ინტერესებს.

ვიტყვით იმასაც, რომ იაკობ სვიმონის ძეს ყოველს კითხვასა და მსჯელობაში თან სდევს დიდი მოქალაქობა და დიდი კაცთმოყვარება. მისი ჩვენდამი მფარველობა არის სწორი, ქიშპარიტი სხვა ერთმა ინტერესების წინაშე უფნები და უბოროტო მისი ნატვრა გახლავთ ქართველი ერის განვითარებით დაწინაურება, ამალღება, თავის ისტორიის ცოდნა, ქვეყნის შენახვა—მიწა მამულის არ დაკარგვა, ცხოვრებით დაწინაურება. ხოლო ყოველივე ეს იმ გვარად; რომ იგი არც სხვა ერს ეწინააღმდეგებოდეს და ქართველი ერი ყოველთვის ძმა და მეგობარი იყოს თავის სამშობლოში შემოსულის და დასახლებულის სომხის, რუსის და სხვა ტომთაცა. მთელი ამისი მოქმედება და სამწერლო შრომა პირდაპირ ამას მოწმობს და ამას ღაღადებს.

აი ღღესაც, 70 წლებს მიღწეულა იაკობ სვიმონის ძე გოგებაშვილი, სდგას თავის მიერ არწეულს ასპარეზზედ, ღღესაც იგი მთელის თავის არსებობით, სიცოცხლით, შრომით, ქონებით, სიტყვით თუ საქმით იცავს ქართველი ერის ინტერესებს, ღღესაც იგი იმავე კილოთი და ენით ეხება ჩვენს კითხვებს, იმავე გულით და წმინდა სულით, როგორც იგი ახალგაზდობადამ გახლდათ და ამიტომ ჩვენ სრული უფლება გვაქვს, რომ მას უწოდოთ უდიდესი გულ შემატკივარი ქართველის ერისა—უპირველესი მოღვაწე. მე ვიცნობ მის ცხოვრებას და მოღვაწეობას კარგად, ვიტყვი თამამად, რომ მათი ცხოვრების შესახებ დაიწერება მთელი ტომი და არა ასეთი პატარა წერილი. აქ საღღესოდ ჩვენ ეს ვიკმაროთ და იმედია სხვანი სხვას უფრო უკეთესად დასწერენ მომავალში.

(„განათლება“)

სახელმწიფო სათადბირა

თავმჯდომარეობს ვოლკინსკი. მინისტრთა ლოაკაში სახალხო განათლების მინისტრი და უწყმიდესი სინოდის ობერ-პროკურორია-

განსახილველად წამოყენებულია პირველ დაწყებით სკოლების კანონ-პროექტი.

ჩისჩყვი აცხადებს, რომ რუსეთის ნაციონალური ფრაქცია სრულიად ეთანხმება კანონ-პროექტის დედა-აზრს, პირველ დაწყებითი სკოლების დანიშნულებაზე, რათა სკოლა იძლეოდეს ნაციონალურ-პატრიოტულს აღზრდას და მოსწავლეებს გონებას უნვითარებდეს. განსაკუთრებით მნიშვნელობით იხსენიებს, რომ რუსის სოფელს სარწმუნოება იცავსო.

რამდენიმე შენიშვნის შემდეგ, იგი მიმართავს სამინისტროს, გააუმჯობესეთ მასწავლებელთა ნივთიერი მდგომარეობა (მარჯვნივ ტაშის ცემა).

მღვდელი ტიტოვი აღნიშნავს, რომ კანონ-პროექტი ისე ფართედ ვერ ეხება სახალხო განათლების საქმეს, როგორც ეს სხვა სახელმწიფოებშია. სკოლა საზოგადოებისა უნდა იყოს, სამინისტრო კი მხოლოდ მეთვალყურეობას უნდა უწევდეს. ამ მხრივ სამინისტროს პროექტი ვერ გვაკმაყოფილებს სახალხო განათლება მხოლოდ მაშინ ემსახურება კულტურულ მიზანს, როდესაც იგი მთლად დაშორებული იქნება პოლიტიკისა და პოლიციურ მზრუნველობისაგან. (ტაშის ცემა მარცხნივ, მარჯვნივ სტვენა).

ბუჯატი მთელ საათს ლაპარაკობს, პროექტში მოხსენებულ საყოველთაო სწავლის შემოღებაზე და ამ მოვლენაში საზოგადოებრივ აზრის მთავრობაზე გამარჯვებასა ხედავს. თუმცა აღნიშნავს, რომ პროექტში საკითხი სწორედ ვერაა დაყენებული. ორატორის აზრით, ვერც ში იენისის სათათბირო, ვერც მინისტრთა საბჭო, რომელიც წარსულის რევიმის ხორცი-ხორცთაგანია, ვერ შესძლებენ პროექტის შესწორებას და ვერც ერობანი შესძლებენ მათს განხორციელებას ცხოვრების მოთხოვნილებისამებრ. ორატორი აღნიშნავს, რომ ნამდვილ მოღვაწეთ დახშული აქვთ სკოლის კარები; ამბობს, რომ ცენტრი თავის ღღეში ვერ შესძლებს



მთელს იმპერიაში გაფანტულ სკოლების ხელმძღვანელობას...

ბოლოს ორატორი აღნიშნავს, რომ სასკოლო საქმე მხოლოდ იმ გვარად უნდა მოეწყოს-როგორც ეს განზრახული იყო მეორე სათათბიროში შემუშავებულ ძირითად დებულებითაა.

მიჯიუკავი. ერთ საათს ლაპარაკობს, რომ კომისიის მიერ სწორედ აღნიშნული დებულებანი, მახინჯად დაუმუშავებიათო. საყოველთაო სწავლის საკითხი უკვე გარდაწყვეტილია თვით ცხოვრებით და სამინისტროს მიერაც. ახალ რეფორმის დროს, საქირთა მხოლოდ ძველ ავტონომიურ ორგანოების უცვლელად დატოვება. ხსენებულ პროექტს კი განზრახვა აქვს საერობო სკოლები სამინისტროს სკოლებად გადააქციოს. ერობის სკოლის ავტონომიის შეზღუდვა, თავისთავად ცხადპყოფს, სამრევლო სკოლების ავტონომიის განმტკიცებას და გამოსარჩლებას. ეს გამოსარჩლება კი ისე უნდა მივიჩნიოთ, როგორც მთავრობის სურვილი საერო სკოლების შეზღუდვით შეამცირონ პოლიტიკურ გავლენის შიში. ორატორი ეხება **ლვოვ მიორის** სიტყვას და ამბობს, რომ იგი (ლვოვი) პირველი მოქადაგაა რუსეთის სკოლაში კლერკალიზმის გამეფებისა. სკოლა ყველა ბოგშეებში უნდა ნერგავდეს სამშობლოს სიყვარულს... პაულისონმა სთქვა, რომ რომელ სახელმწიფოსაც სინიდისი წმინდა აქვს, რომელ ქვეყანასაც სწამს თავისი თავი და სახელმწიფოს მთლიანობა—მასა სწამს ხალხიც. უკეთუ სახელმწიფოს თავისი თავის რწმენა არ მოეპოვება, ცუდი ნიშანია: იგი აღაჩრებს თავის ქვეშევრდომთაც (ტაშის ცემა მარცხნივ)

ფან-ანრები აცხადებს, რომ მილიუკოვის სიტყვა სოფიზმებითაა აქრელებული, მაგრამ ბოროტის განზრახვით გაჟღენთილი (მოძრაობა) ის ადგილი კი, სადაც მე მებებოდა, სრული ცილის წამებაა (მოძრაობა).

ჯიკნავი აცხადებს, რომ, პირველ-დაწყებით სწავლის საკითხის გარჩევის დროს, მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ განაპირა ქვეყნები და სამრევლო სკოლები. კანონ-პროექტი კი „ინოროდცების“ სკოლებს მხოლოდ გაკვრით იხსენებს მეთაფნაქტე მუხლში, ორატორი გაისხენებს სოლოვიოვისა და პობედონოსცევის აზრს და სკდილობს დაამტკიცოს, რომ სახელმწიფოებრივი ინტერესი მოით-

ხოვს „ინოროდცების“ სკოლას ფართო გზა მიეცესო. მხოლოდ ყოველ მხრივი განხილვა სასკოლო საკითხისა მოსპობს პირველ-დაწყებით სწავლის სიჭრელეს, რომელიც ხელოვნურმა ზომებმა წარმოშობა—სათათბირო მოვალეა, ეს შეასრულოს (ტაშის ცემა ცენტრში და მემარცხენეთა ერთ ნაწილში).

ორატორთა ჩაწერვა შესწყვიტეს. ჩაწერა 61 ორატორი

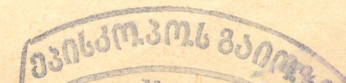
მამხსენებელი ჯგოფი მილიუკოვის საპასუხოდ ინგლისის პირველ-დაწყებით სკოლის კანონს იხსენიებს და ამბობს, რომ მილიუკოვს არასკოდნია ინგლისის კანონმდებლობაო.

ეპისკოპოსი ევლავი. ეხება პროექტში მოხსენებულ მუხლს სამრევლო სკოლების შესახებ და ამტკიცებს, რომ ამ ტიპის სკოლები უნდა დარჩეს, არავითარ შემთხვევაში სამრევლო სკოლა საერო სკოლაში არ უნდა გაითქვიფოს და მუდამ სასულიერო პირთა ხელმძღვანელობას უნდა ექვემდებარებოდეს, მეფე ალექსანდრე III მიერ დადასტურებული. სამრევლო სკოლამ 25 წლის განმავლობაში დიდი ნაყოფი მოიტანა, გაფართოვდა და ეხლა 40000 სკოლაა და ორ მილიონ მოსწავლესე მეტი ჰყავს. ორატორი რანინსკის მოხსენებას იმოწმებს და ამბობს, რომ სამრევლო სკოლა მეტად მშვენიერია, იგი ეკლესიის კარის ბჭეს ედრება პროექტს განუზრახავს სამრევლო სკოლა სამინისტროს დაუმორჩილოს, ეს—არ ივარგებს და არც ხელ საყრელია, როგორც ნიეთიერის, ისე საქმის არსებითის მხრივ, ვინაიდან ვერც ერთი ერის კაცი ისეთს ხელმძღვანელობასა და სამღვთო სჯულის მასწავლებლობას ვერ გასწევს, როგორც სამღვდლო პირი.

საეკლესიო სკოლას თავისი ცხრა საუკუნის ისტორია აქვს. ამისათვის ორატორი აფრთხილებს სათათბიროს: არამც და არამც სამრევლო სკოლა საეროს არ დაუკავშიროთო.

სუშკავი. წინააღმდეგია დამოუკიდებელ სამრევლო სკოლისა.

კანკაბტავი. სრულიად წინააღმდეგია სამრევლო სკოლისა, მას საქიროდ მიაჩნია მთავრობას ჩამოართვას ყველა სკოლები და გადავიდეს საზოგადოებებისა და ხალხის ხელში, რათა იგი გახდეს სახალხო.





გზასკაზისი მიტროფანე ეთანხმება, რომ პირველ-დაწყებითი სკოლა სახელმწიფოს ცხოვრების ერთი უმთავრესი მხარეთაგანია, მაგრამ კანონ-პროექტის წინააღმდეგ ილაშქრებს, რადგან იგი რუსეთის განათლების ისტორიისა და ხალხის ტრადიციებს ეწინააღმდეგებაო. ორატორი განსაკუთრებულ ყურადღებას იმას აქცევს, რომ ძველთაგანვე ხალხის სარწმუნოებრივ ზნეობრივი აღზრდა სასულიერო წოდების ხელში იყო. საეკლესიო სკოლამ მეფის ნდობა დაიმსახურა და გაამართლა კიდევ და ვერც მისი მოწინააღმდეგენი უარყოფენ სამრევლო სკოლის ღვაწლს. იგი დაკავშირებულია ხალხის საუკეთესო რწმენასთან, განმსჭვალულია მის უმაღლეს მისწრაფებითა და სასოებით და მედგრად უმკლავდება და გაუძლებს კიდევ მოწინააღმდეგეთა მოქმედებს მახვილს, რომელნიც მას სიმართლის ძალით კი არა, ძალ-მომრეობის იარაღით ებრძვიან. დღევანდელ გართულებულ ცხოვრებაში, სახელმწიფოში სკოლას სხვა და სხვა გვაბრი ელფერი უნდა ედვას, ხოლო ერთი რამ უნდა იყოს უცვლელი—ეს სარწმუნოებრივ—ზნეობრივი მიდრეკილება სკოლისა.

პირადის საკითხის გამო, მილიუკოვი აღის ტრიბუნაზე.

შემდეგი სხდომა ოთხშაბათისთვის დაინიშნა.



მწარე შიქრები

რით შეიტყობ კაცი მექრთამეს და ხალხის მცარცველ-მგლეჯელს.

მექრთამეობის და ოსტატურად ხალხის მცარცველ-მგლეჯლების შესატყობად პირველ საშვალებად მიაჩნიათ გამოძიება. მაგრამ გამოძიებაც არის და გამოძიებაც: ზოგიერთი გამოძიებით ვერაფერს ვერ ტყობილობ კაცი. გამოძიებამ მოწმით უნდა დაამტკიცოს რომ ამა და ამ დღეს ამა და ამ თვეს და წელს მოწამემ თვითონ თავის თვალით დაინახა, რომ ამა და ამ კაცმა ქრთამათ მისცა, ამდენი და ამდენი ფული. ამის დამტკიცება თითქმის შეუძლებელია. ისე შეუძლებელია ქრთამის მიცემის დამტკიცება როგორც ცოლის ან ქმრის ღალატობის დამტკიცება. ერთად ერთი მიზეზი ცოლქმრის გაყრისა ის არის, რომ უნდა დაუშტკიცო დამნაშავეს რომ ცოლის სხვა კაცთან და ქმრის სხვა ქალთან ჰქონდა სიყვარულობის კავშირი, მოწმემ უთუოდ უნდა სთქვას, და ისიც ფიცით, რომ იმან უყურა ქალთან კაცის შეერთებას. თუ ესეთი ჩვენება არ მისცეს მოწმებმა ქორწილება ისე არ გაიყრება. ერთხელ ჩვენ დებუტატათ დავესწარით მაზრის სამმართველოში მოწმეების ჩვენების ჩამორთმევაზე. მოწმებმა ფიცით აჩვენეს, რომ ესე და ეს თავადიშვილი (ცოლი უჩივოდა ქმარს) და ესე და ეს ქალი ტიტვლები იწვენენ ერთადო, ერთ საბან ქვეშო. ჩვენს შეკითხვაზე მოწმებმა აჩვენეს: ისეთ მდგომარეობაში იყვნენ ეს ქალი და კაციო, რომ კეთილს არას ჩადიოდნენო, მაგრამ ჩვენ საბან ქვეშ არაფერი დავგინახავს ჩვენი თვალით და ეს შეუძლებელიც იყოვო წარდგინდა საქმე და უარი უთხრეს ცოლს იმისთვის, რომ ვერ დაამტკიცე ქმრის ღალატო!

ესთქვათ ქალი გაშორდა ქმარს, გაიარა სამმა წელიწადმა და ქალს შვილი ეყოლა. თუ ქმარმა ვერ დაამტკიცა მოწმით ცოლის ღალატი ქორწინებას არ გააუქმებენ. სწორეთ ასეთი ძნელი დასამტკიცებელია მექრთამეობაც და ოსტატურად ხალხის ცარცვა-გლეჯაც.

მაგრამ არის ერთი რამ საშუალება, რომლის წყალობითაც სულ ადვილად შეიტყობ მექრთამეს და ხალხის მგლეჯელს და მყვლეფელს. რა საშუალებაა? იქნება იკითხოს მკითხველმა. აბა დამიგდეთ ყური. წარმოიდგინეთ, ვინც გნებაესთ მოხელე, ჩინოვნიკი და თანამდებობის პირი. ესთქვათ მოხელე, ჩინოვნიკი და ვინც გინდათ თანამდებობის პირი იღებს თვეში 50, 80, 100, და 200 მანეთს. ჯამაგირის მიმღები 50 და 80 მანეთს აიღებენ წელიწადში 600 და 960 მანეთს. ჩვენ ვიცით. რომ მამულისაგან არა შემოუღდის-რა პენსია არ ეძლევა. ესლა განვიხილოთ ამ მოხელეთა და თანამდებობის პირთა გასაღალი. ეს მოსამსახურენი წელიწადში ბანქოს თამაშობაში აგებენ არა ნაკლებ 200—300 მანეთსა. ტანისამოსი ეხარჯება სხვადასხვა მოდის კაბებსა და თავსახურაებში ცოლ-შვილისათვის არა ნაკლებ 250 და 300 მანეთისა. დარჩათ დროების გასატარებლად და მოულოდნე-



ლი ხარჯებისათვის ექვსასი მანეთის მიმღებს არც ერთიგროში და 960 მანეთის მიმღებს 360 მანეთი, რომელიც სახლის ქირათ უნდა ვიანგარიშოთ. სასმელ საქმელი ერთი კაცის და მთელი ოჯახობისათვის სადლა არის? ფაიტონების და ცხენების ფულეობი სადლა არის? რა უნდა ვიფიქროთ ამისთანა მოხელეებზედ? ორში ერთი, ან ზეციდან მიიღებენ ზედმეტ ფულეებს ეს მოხელეები ან ხალხიღვან.

გამჭრიახი მოხელე და ყოველი კაცი შეიძლება ნახევარი ჯამაგირით დაკმაყოფილდეს და ნახევარი შეინახოს შავი ღლისათვის. ეს მაშინ შეიძლება თუ კაცი თავის კუჭს არ აღორებს და ზომიერად სცხოვრობს. მაშასადამე თვეში ასი და ორასი მანეთის მიმღებს ათი წლის გამამავლობაში შეუძლია შავი ღლისათვის შეაგროვოს 6000 მ. და 10000 მანეთის თანხა. თუ უსესხოთ და უგირაოდ კაცმა შეაგროვა 10000 და 20000 ათასი მანეთი ეს ყოვლად შეუძლებელია მოხდეს უსასწაულოდ. რადგან ჩვენს დროში ძლიერ დაეცა სარწმუნოება და ზნეობა სასწაულის მოხდენა შეუძლებელია: უნდა სხვა რამე ვიფიქროთ.

სასწაულები გამდიდრებისა მხოლოდ ინტენდანტსტვოს უწყებაში ხდებოდა თურმე, მაგრამ, სამწუხაროდ, ამ უწყების ერთგულ „მოსამსახურეთა“ სასიხარულოდ ხალხთ, სენატის რევიზიამ აღმოაჩინა, რომ იქ სასწაულებრივად კი არ მდიდრდებოდნენ, არამედ სხვა მოხერხებით. პირბადე ახადეს ჩვენს ზოგიერთ გენარლებს და მათ კომპანაას და დაანხვეს ხალხს თუ რას ჩადიოდენ ეს დაჯილდოებულნი მოხელენი ხალხის „გულშემატკივარნი“!...

ვაგრძელება იქნება.

პროგრამა

ტფილისში დღესასწაულობისა კავკასიაში მართმადიდებელი ქრისტიანობის აღმადგენელ საზოგადოების 50 წლის მოქმედების იუბილეის შესრულების გამო.

§ I. თანახმად საზოგადოების საბჭოს დადგენილებისა, დღესასწაულზე საზოგადოების მოქმედების 50 წლის შესრულებისა გამო, მოწვეულ იქმებიან ეველა მღვდელმთავრები კავკასიის ეპარქიებისა: სტავროპოლისა კავკავისა, იმერეთისა, სოხუმისა და გურია-სამეგრელოსი, აგრეთვე მღვდლები იმ სამღვდელეობებისა, რომლებსაც ესლა ინახავს და წინად ინახავდა. საზოგადოება თავის ხარჯით, მისიონერები და ბლანოჩინები, რომლებსაც დასძარებას უწევს საზოგადოება, საზოგადოების სკოლების გამკენი, აგრეთვე მასწავლებელნი ამ სკოლებისა, მოწაფეთა ჯგუფებით, 5—6 ბავშვი თვითეული მკოლიდან, უპირატესად კარგი სმების მქონენი ერთი საზოგადო მკალობელთა კუნდის შესადგენად.

§ II. საიუბილეო დღესასწაულის დღეებისთვის დამსადგება განსაკუთრებული კომისიის ხელმძღვანელობით ისტორიული აღწერა საზოგადოების მოქმედებისა მართმადიდებლობის გავრცელება განმტკიცებაში კავკასიაში განვლილ 50 წელიწადში საზოგადოების მოქმედებისა. ამ გამოცემას დართული ექნებიან ნახატები და ფოტოგრაფიული სურათები ეკლესიების სკოლების, საკრებულო სადგომების შენობათა, რომლებიც აგებულ არიან საზოგადოების ხარჯით ან მისგან შესამჩნევი დასძარებით, აღწერა გაეგზავნება და დაურიგდება ეველა იმ პირებს, რომლებსაც მიუღიათ მონაწილეობა საზოგადოების მოქმედებაში შრომით, მის წევრებს და აგრეთვე იმ პირებს, რომლებსაც აღმოუჩენიათ საზოგადოებისათვის რაიმე დასძარება სამისიონერო-გა-



ნმანათლებელ და საეკლესიო — სააღმაშენებლო მოქმედებაში.

§ III. საღამოთი 12 ნოემბერს შეკრებული მწვემსთ-მთავარნი გადისდიან ღამის თევით ლოცვას მიცვალებულთა მოსხენების წესით ტფილისის სიონის ტაძარში და ექსარხოისის ჯვარის ეკლესიაში სასოგადოების დამფუძნებლის იმპერატორის ალექსანდრე III, იმპერატორის ალექსანდრე III, დიდი მთავრის მიხეილ ნიკოლოზის მის გრაფის მიხეილის და სასოგადოების სხვა მოღვაწეთა და წევრთა მოსახსენებლად განსაკუთრებული მოსახსენებელი წიგნაკით, რომელიც საგანგებოდ იქნება შედგენილი ამ მიზნისათვის.

დილით 13 ნოემბერს ამავე ეკლესიებში გადახდილ იქნებიან მწვემსთმთავართაგან წირვები და მათ შემდეგ ზანაშვიდები სასოგადოების შემონახვევებ წევრთა და მოღვაწეთა მოსახსენებლად.

§ IV. სასოგადოების იუბილეის დღესასწაული გადახდილ იქნება 14 ნოემბერს მისი იმპერატორების უდიდებულესობის ხელმწიფე იმპერატრიცა მარიაჰ. თეოდორეს ასულის, სასოგადოების უაგვისტოეს მფარველის დაბადების დღეს, თანახმად მისი უმოწყალესად გამოთქმული ნებისა.

ამის წინააღმდეგ ალექსანდრე ნეველის სამხედრო და სიონის საკათედრო საკრებულო ტაძრებში შეკრებილი მწვემსთმთავრები კრებულთა გადახდიან სადღესასწაულო ღამის თევით ლოცვებს მაღალუფლად უსამღვდელოესი საქართველოს ექსარხოისის ჩვენებით.

თვით იუბილეის დღესასწაულის დღეს, რომელიც მოდის მისი იმპერატორების უდიდებულესობის დაბადების დღეს უფლად სამღვდელო ეპისკოპოსები გადახდიან სადღესასწაულო წირვებს იმავე საკრებულო სამხედრო და საკათედრო ტაძრებში.

სიონის საკათედრო ტაძარში წირვის გამოსვლის შემდეგ, რომელიც რამდენადმე უფრო ადრე დაიწყო, ვიდრე სამხედრო საკრებულო ტაძარში, ჰირველში მწირველი სამღვდელოება მწირველ მღვდელთ-მთავრების მეთაურობით, აგრეთვე სასოგადოების ხარჯზე მეოფი სამღვდელოება, სასოგადოების შოკლეთის გამკენი მასწავლებლები და მოსწავლენი ლიტანიით გაემართებიან სამხედრო ალექსანდრე ნეველის საკრებულო ტაძრისკენ. ლიტანიაში უნდა წაიღონ წმ. ხატის და წმ. ჯვარის მოციქულთა სწორის ნინო ქართველთა განმანათლებელისა, აგრეთვე სხვა ჰატიცყემული სიწმინდენი და საეკლესიო დროშები სიონის ტაძართან მასლობელ სამრევლო და სასახლის ეკლესიებიდან სამხედრო საკრებულო ტაძართან მოსვლის შემდეგ, ლიტანია ჩერდება მის ეზოში და იცდის აქ სამხედრო საკრებულო ტაძარში წირვის და სამადლობელი ჰარაკლისის გამოსვლამდე. *) საკრებულო ტაძრის კანდელაკისგან დანიშნულ დროსთვის სამხედრო საკრებულო ტაძარში მოდის მთელი სამღვდელოება ქალაქის სამრევლო და სასახლის ეკლესიებსა (დიდუბიდან სასწაულთ მოქ-

*) მღვდელმთავრები, რომლებიც მობრძანდებიან ლიტანიაში, შედიან საკრებულო ტაძარში და მონაწილეობას ღებულობენ ჰარაკლისის შესრულებაში.



მედი ხატით) და მონაწილეობას ღებულობს სამადლობელი ჰარაკლისის გადახდაში საზოგადოების უაგვისტოესი მმართველის ხელმწიფა იმპერატორიცა მარიათ თეოდორეს ასულის დაბადების გამო. მისი გათავების შემდეგ, მთელი ქალაქის სამღვდელოება, რომელიც მონაწილეობას ღებულობდა ღვთის მსახურებაში და ჰარაკლისში მღვდელთმთავრებით, საქართველოს ექსარხოისის მეთაურობით, გამოდის სამხედრო ტაძრის ეზოში, უერთდება აქ სიონის საკათედრო ტაძრიდან მოსულს სამღვდელოებას და შეერთებული სადღესასწაულო ლიტანიით და საეკლესიო სწავლობელთა რიგ-რიგად გალობით ექსარხოისის, სიონის, სამხედრო და საზოგადოების სკოლების მოსწავლე ბავშვებს გუნდთაგან გაემართება ტფილისის ქუჩებზე, გზით, რომელიც ნაჩვენები იქნება თავის დროზე *) სიონის საკრებულო ტაძარში. აქ გადახდილ იქნება სამადლობელი ჰარაკლისი საზოგადოების 50 წლის შესრულების გამო მრავალ ქაძიერის წარმოთქმით ეველა ცოცხალ და საზოგადოების სასარგებლოდ მშრომელ მოღვაწეთა და წევრთათვის

§ V. იმავე საღამოს 14 ნოემბერს მისი იმპერატორებითი უდიდებულეებულესობის ნამესტნიკის სასახლეში შესდგება სადღესასწაულო სხდომა საზოგადოებისა; რომელშიც მონაწილეობას მიიღებენ ექსარხოისის, ნამესტნიკის და მოსწავლე ბავშვებთა მკალობლების გუნდები განსაკუთრებითი პროგრამით, ექსარხოისის, ნამესტნიკის და მო-

სწავლე ბავშვთა სოროები ამ სხდომაზე წაკითხულ იქნებიან მოლოცვანი საზოგადოებისა, წარმოითქმება სიტყვები საზოგადოების მოქმედების შესახებ განკლილ 50 წელიწადს და მისი სამსახურისა კავკასიისთვის და მიღებულ იქნება დადგენილებანი წმ. ნინოს ხატებისა და საზოგადოების ნიშნების მიერთების შესახებ უმაღლეს პირთათვის, რომელნიც ძფარველობას უწევენ საზოგადოებას და საზოგადოების საპატრიო წევრებად ჩარიცხვის შესახებ უოვლად სამღვდელოთა და სსვა პირთა, რომლებიც განსაკუთრებით ესმარებიან ფულის შევროკებას საზოგადოების სასარგებლოდ და საზოგადოების ნიშნების მიცემის შესახებ ეველა იმ პირთა, რომლებიც დაშვრენ მის სასარგებლოდ.

როდის და რა მიზნის გამო განუორდა სომხთა ეპკლესია საქართველომოსას?

„სახალხო გაზეთის“ № 114-ში იყო მოთავსებული ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა ბ-ნ ajtemius-ისა ვენის მხითართა სომეხ-კათოლიკე ბერის ნერსეს აკინიანის თხზულების შესახებ: „ქართველთა კათოლიკოსი კირიონი“. (სომეხ-ქართველთა ურთიერთობის ისტორია. ვენა, 1910 წ.). ამ შენიშვნის ავტორს იქვე მოჰყავს უმთავრესი აზრები მოხსენებულ თხზულებისა, რასაც ჩვენ არ ვეთანხმებით.

პირველად უნდა შევნიშნოთ, რომ ა-ნი აკინიანი ვერ ჰხატავს მართლად თავის აზრს, როცა შემდეგ კითხვას აყენებს: „რისთვის ჩამოშორდა სომხისას საქართველოს ეკლესია?“. რადგანაც არა საქართველოსი, არამედ სომეხთა ეკლესია განშორდა უკანასკნელს, როდესაც უარ-ჰყო დადგენილე-

*) თუ ავღარი იქნება, მაშინ გზა შემოკლდება.

ბანი ქალკილონის კრებისა და მიიღო „წმინდა ღმერთოში“-ში მწვალებრივი მიმატება: „რომელი ჩვენთვის ჯვარს ეცვი“. ამ სახით, მეშვიდე საუკუნეში კი არა, როგორც ფიქრობს ბ-ნი აკინიანი, ბევრად უფრო ადრე მოხდა მსოფლიო ეკლესიიდან სომეხთა განდგომა, რაც, ცხადია, შედეგი იყო მათგან პოლიტიკურის მოსახრებით მართლმადიდებელ ეკლესიის დოგმის შებღალვისა. ამ საგანზე სხვა-და-სხვა მეისტორიეთა აზრების შედარებიდან ცხადად სჩანს შემდეგი: როდესაც მეფე არკადიმ განუცხადა სომეხებს უარი ფეროზის წინააღმდეგ დახმარებაზე, იგინი გახდნენ იძულებულნი ჩამოეგდოთ სარწმუნოებრივი განხეთქილება ბერძნებთან და ამით აეცდინათ თავიდან სამშობლოდგან გადასახლება, რომელსაც, წინააღმდეგ შემთხვევაში. მათ უქადიდა ფეროზი. ამ გარემოებაში, რა საკვირველია, დიდად მოუშადა სომეხთში ნიადაგი პეტროს მკაწვრელის მონოფიზიტურ მოძღვრობას, რომელიც სომეხებმა 491 წლის საეკლესიო კრებაზე ქალკილონის კრების შეკვნებითა და „სამ წმინდა არს“ საგალობელში ხეჩეცარის მიღებით საბოლოოდ დაიმკვიდრეს. „წმინდა ღმერთო“-ში მოხსენებულ დამატებას არ იწყნარებს მართლმადიდებელი ეკლესია, რადგანაც ამით ენება მიეწერება არა მარტო სამების მეორე პირს, არამედ სამთავეს და მაშასადამე არის მწვალებლობა. და ამისათვის მიიღო-რა უკანასკნელი სომეხთა ეკლესიამ, ამით თავის თავად იქმნა განდევნილი მართლმადიდებელ ეკლესიიდან კიდევ მეხუთე საუკუნეში.

რაც შეეხება კირიონსა და აბრაამს შორის განხეთქილებას ცურტავის კათედრის შესახებ, ეს პირდაპირ ჭლალადებს, მიუხედავად აკინიანის დამტკიცებისა, წინააღმდეგ სომეხთა ეკლესიისა, რომელიც მართლმადიდებლობიდან განშორების შემდეგ მის მაგიერ, რომ უკანასკნელს დაბრუნებოდა ყოველს ღონისძიებას ხმარობდა მწვალებლობაში შეერაცხა საქართველოს ეკლესიასაც. ასეთი მიზა-

ნი ელო სარჩულად სომეხთა კათოლიკოს აბრაამის მოთხოვნილებას, რომ შესრულებულიყო სომხურ ენაზე ლიტურგია ცურტავში მაშინაც კი, როცა იქ მცხოვრებნი თითქმის სულ ივერიელნი იყვნენ. მაგრამ ამას მან ვერ მიადწია, რადგანაც კირიონში ისეთი კაცი ნახა, რომელსაც შეეძლო საქართველოს ეკლესია უვნებლად დაეცვა სომეხთა მწვალებელთაგან.

ჩვენის აზრით ამ სახით უნდა იქმნეს წარმოდგენილი მიზეზი მართლმადიდებლობიდან სომეხთა ეკლესიის განდგომისა და არა ისე, როგორც ფიქრობს ბ-ნი აკინიანი, ვითომც კირიონის პირად ანგარიშებისა გამო აბრაამთან შეტაკებას გამოეწვიოს სომხისაგან საქართველოს ეკლესიის განშორება 609 წელს.

ახალი ამბები და შენიშვნები

* * ნორმალური დასვენება. დღეს ქალაქის გამგეობის სადგომში მოხდება იმ კომისიის კრების გაგრძელება, რომელმაც უნდა შეიმუშავოს სავალდებულო წესები ტფ. სავაჭრო-სამრეწველო მოსამსახურეთა ნორმალურ დასვენების შესახებ.

* * ოზურგეთის ფოსტა-ტელეგრაფის უფროსი. ამ დღეებში ტფილის ჩამოიყვანეს საგანგებო ეტაფით და მეტეხის ციხეში გაგზავნეს ოზურგეთის ფოსტა-შელეგრაფის უფროსი ასათიანი, რომელმაც კანტორიდან ყალბის საბუთებით 105,000 მანეთი გასცა.

* * ტერორისტების შეხვედრა. 17 ოქტომბერს, ნუხის მაზრის სოფელ ნიჯაში პოლიციას დაუბატომრებია 8 ტერორისტი, რომელნიც ბაქოდან



ჩასულან კაცის მოსაკლავად და ადგილობრივ ფო- სტის გასაძარცვად. ტერორისტებს აღმოსქენიათ ოარი რევოლუციური, ოარი გატენილი ყუმბარა და ასაფეთქებელი ნივთიერებანი.

X * * ბოღბის მონასტერა. 20 სექტემბერს ბოდ- ბის მონასტრის კედელი ერთს ადგილს გამსკდარა. კავკასიაში ქრისტიანობის აღმადგენელმა საზოგა- დოებამ თავის კრებაზე დაადგინა. 1,025 მანეთი გადასდოს კედლის შესაკეთებლად და ამას გარდა სთხოვოს უწ. სინოდს, დაიცვას მონასტერი დან- გრვეისაგან. X

* * სხადი სამინისტრო. პეტერბურგში გადაუ- წყვეტიათ, დაარსონ სახალხო ჯანმრთელობის სა- მინისტრო. პროფესორების რეინისა და გამალეის ხელმძღვანელობით უკვე შესდგომიან სამინისტროს მოქმედების პროგრამისა და ხარჯთ-აღრიცხვის შედგენას. მინისტრად და მის ამხანაგად ასახელე- ბენ რეინსა და გამალეის.

(„სახადხო გაზეთი,“)

* * რუსულ გაზეთებში ვკითხულობთ, რომ მალე მოხდება დიდებული აღმოჩენა წმიდა იოსა- ფატის, ბელგოროდის ეპისკოპოსისა (გორლენკოსი) შიდველმთავარმა პიტირიმმა ეპისკოპოსმა კურსკი- სამ აღძრა უკვე კითხვა ძვირფასი ლუსკუმი გასაკე- თებლად, რომელშიაც უნდა ჩაასვენონ ამ წმიდანის ნაწილები. ამ საგნისათვის უკვე შეკრებილი უოფი- ლა 18 ათასი მანეთი, რომელიც შეუწირავსთ ბელგოროდის მცხოვრებთ ვაქრებს, ეპისკოპოსს სურს, რომ სხვებსაც მისცეს წინადადება რომ შე- მოსწირონ შეძლებისა და გვრად, პატივი სცენ იოსაფატის ხსენებას.

* * „შავის ზღვის რეინის გზა“- როგორც გაზ. „საქმეს“ ზუგდიდიდან სწერენ, გენერალ ტი- ფენ-გაუზენის მეთაურობით ზუგდიდში არსდება სა- აქციონერო საზოგადოება, რომლის მიზანი იქნება რეინის გზა გაიყვანოს ახალ-სენაკიდან თუაფსამდე. წინასწარ გამოანგარიშებით, გზის გაყვანა დაახლო- ვებით დაჯდება 11 მილიონამდე. ამ თანხის მერ-

ვედი (1,700,000 მან.) უნდა შეგროვილ იქმნას ხელის მოწირით, ან აქციებით, ხოლო შვიდს მერ- ვედს კი ხაზინა გაიღებს. ამ საგანზე მოსალაპარა- კებლად ზუგდიდში 24 ოქტომბერს გენერალს ტი- ზენ-გაუზენს უკვე მოუწვევია ზუგდიდის მაზრის მკიდრთა კრება.

* * ქვაშუეთის ეკლესია. კვირას, 31 ოქტომ- ბერს, ქვაშუეთის ეკლესიის ახალი შენობა აკურთხეს. ეკლესიის კურთხევას დაესწრენ ადმინისტრაციისა და სასულიერო უწყების უმაღლესი წარმომადგენელი და მრავალი ხალხი.

* * იმერეთის ეპარქიის სამღვდელოებას მიე- წერა, რომ ამა წლის 21 ნოემბერს, ტაძრად მი- ყვანები დღეს, უნდა შეაგროვონ შეწირულება ტა- ძრის ასაშენებლად ქ. სეულში (კორეიაში) და შე- გროვილი ფული უთუოდ ერთი თვის განმავლობა- ში წარდგინდეს სინოდის კანტორაში.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა ნ ი.

ი ს ყ ი დ ე ბ ი ა ნ

დეკანოზი დავით დამბაშიძისაგან შედგენილი და გამოცემული წიგნები:

თბილისში, წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების და სოსიკო მერკვილაძის წიგნის მაღაზიებში, ევირილაში—«მწყემსი»-ს რედაქციაში.

1. საეკლესიო ღვთის-მსახურების წიგნები.

1. ლ. ო. ც. მ. ა. ნი ნახატებიანი, გამოცემა მესამე. მართლ-მადიდებელი ეკკლ. უმთავ- რესი დღესასწაულების ისტორიული მოთ- ხრობით. ამ ლოცვანში არის მთელი წლის ტროპარ-კონდაკები, სერობა, პარა- კლისი ღვთის-მშობლისა და ზიარების ლოცვა. აგრეთვე ამ ლოცვნის სრულს თვეთა მეტყველებაში არიან ჩართულნი საქართვე. წმიდანები მათი ისტორიული მოთხრობით და ტროპარ-კონდაკებით. ფ. ყლით 25 კ. და უყდოთ 20 კ.



- 2. წესი სნეულის ზიარებისა და ვრცელი პანაშვილისა, ფასი 10 კ.
- 3. **სოცხალთა და გარდაცვალებულთა მოსახსენებელი კონდაკი (კარგის ყდით) ფ.** . 20 —
- 4. **ქონდაკი იოანე ოქროპირის წირვისა უყდოთ** 30 კ. კარგი ყდით 50 >
- 5. **შემოკლებული ლოცვანი ანბანით და თორმეტი საუფლო ღვებების ტროპარკონდაკებით ფ.** 5 >
- 6. **საქართველოს ეკკლესიის წმიდანები რუს.** 5 „

2. სასაწვლო და სახელმძღვანელო წიგნები.

- 1. **ღარიგება საღმრთო სჯულის სწავლებაზე, პირველი ნაწილი უყდოთ** 25 კ. ყდით 30 კ. მეორე ნაწილი უყდოთ 25 კ. ყდით 30. ორივე ნაწილი ერთად ყდით 60 კ.
- 2. **ღაწყებითი გაკვეთილები საღმრთო სჯულის სწავლებაზე, ფასი** 15—
- 3. **ახალი სასულიერო კონსისტორიათა წესდებულება—ფასი** 30 კ.
- 5. **მღვდელთათვის საიდუმლოების შესრულების დროს საჭირო სახელმძღვანელო წიგნი—ფასი ყდით** 20 კ.

3. სამკურნალო წიგნები და დარიგება ჯანმრთელობის დაცვაზე.

- 1. **ახალი კარაბადანი, მეორე გამოცემა დამატებით, რომელიც განხილული, მოწონებული და ნება-დართულია კავკასიის საეკიმო რჩევასაგან ყდით ფასი** 1 მ. უყდოთ 60 კ.
- 2. **ღარიგება მხედველობის დაცვასა და თვლების მოვლაზე, ფასი** 10—
- 3. **ჯანმრთელობა და ავადმყოფობა ექიმის საუბარი** 5 კ.
- 4. **შესანიშნავი მონასტრები და ეკკლესიები და ამ მონასტრების აღმაშენებელთა ცხოვრების აღწერილობანი,**
 - 1. **მცხეთის ტაძარი და წმიდა ნინო, ქართ.**

- განმანათლებელი, ფასი. 15 კ.
- 2. **ბელათის მონასტერი და ცხოვრების აღწერილობა მეფის დავით აღმაშენებ.** . 15 კ.
- იგივე რუსულ ენაზე 20 „
- 3. **შიო მღვიმის მონასტერი და ცხოვრების აღწერა ღირსისა მაშისა ჩვენისა შიოსი** 5 კ.
- 4. **მთავარ-მოწ. დავით და კონსტანტინე და მოწამეთის მონასტარი.—ფასი** . 5 კ.
- იგივე რუსულ ენაზე 10 კ.
- 5. **მარტვილის მონასტერი, ფასი** 5 კ.
- 6. **მარტვილის მონასტერი** 2 კ.

5. საუფლო და ღვთის-მშობლის დღესასწაულების აღწერა სხეობრივ სწავლა დარიგებით.

- 1. **ღვთის-მშობლის დაბადება, სურათით** . 2—
- 2. **ტაძრად მიყვანება ღვთის მშობლისა, ფ.** . 2—
- 3. **ამაღლება პატიოსნისა და ცხრველს-მყოფელისა ჯვარისა, სურათით.** 2—
- 4. **შობა უფლისა** 2 კ.
- 5. **მირჩხა უფლისა, სურათით.—ფასი** . 2—
- 6. **ხარება ყოვლად წმიდა ღვთის-მშობლისა** 2—
- 7. **ბზოზბა სურათით—ფასი** 2—
- 8. **აღდგომა სურათით—ფასი** 2—
- 9. **მიძინება ყოვლად წმ. ღვთის-მშობლისა,** 2—
- 10. **ხელთუქნელი ხატის ისტორია** 3 კ.

6. მოწამენი, ღირსნი მამანი და დედანი საქართველოს ეკკლესიისა, შესანიშნავი საქართველოს მეფენი და დედოფალნი:

- 1. **წმიდა მოწამე რაჭდენი, სურათით, ფასი** . 3 კ.
- 2. **წმ. ნინო ქართველთ განმანათლებელი** 2—
- 3. **მეფე დავით მესამე აღმაშენებელი** . 5—
- 4. **თამარ მეფე, სურათით** 5—
- 5. **გიორგი მთაწმიდელი** 10—
- 6. **იოანე ზედაზნელი** 5—
- 7. **უშუანიკა** 2—
- 8. **ქეუევან დედოფალი** 2—



- 9. არჩილ და ლუარსაბი 5—
- 10. წმიდა ნინო რუსულად 8—

7. რელიგიური და სწავლებითი შინაარსის

წიგნები და საუბრები:

- 1. წმიდანი ალვად-მთავარი: ბასილი დიდი, გრიგორი ღვთის-მეტყველი და იოანე მოწამე, სურათებით—ფასი 5—
- 2. როგორ უნდა ემარხულობდეთ — ფასი . 2—
- 4. ანდრია პირველწოდებული, ისტორიული პოემა აკაკისა, ფასი 5—
- 5. სიკვდილი მართლისა, კონსტანტინე-ტიმეოპოლისის წიგნი 5—
- 6. ხმა მოძღვრისა სამწყსოსადმი. საუბარი შესწავლა იესო ქრისტესი 3—
- 7. შეილებს მოველოება მშობელთადმი . 3—
- 8. მშობლებს მოველოება შეილთადმი . 3—
- 9. ვინ არიან ჩვენი ცხოვრების მტერნი და როგორ უნდა ვსძლიოთ მათ 3—
- 10. იუნჯებდით საუნჯესა ცათაშინა 3—
- 11. საუბარი ღვთის სიტყვაზე 3—
- 12. — შრომაზე 3—
- 13. სამგვარი სიკვდილი 5 »

8. მოთხრობანი დაბადებიდან.

- 1. მუჟა სოლომონ-ბრძენი სურათით—ფ. 5—
- 2. მათერი (მოთხრობა დაბადებიდან) სურ. 5—
- 3. სიბრძნე ისო ძისა ზირაქისა, სურათით. . 5—
- 4. იოსები 5—
- 5. მრავალ წამებული იობი 5 კ.

ხატები და მხატვრობანი.

იმექონებიან პატარა იაფ-ფასიანი-ხატეი ფიკარზე სამ-ოთხ გოჯიანი ფასი 5—10 კ. ხატები არის მაცხოვრის, ივერიის ღვთის-მშობლის, წმიდა გიორგის, ანდრია მოციქულის, პირველ წოდებულისა და ათორმეტთა დღესასწაულთა. ვინც დაიბარებს ხატებს არა ნაკლებ ოცისა, იმათ ჩვენს საქართლო-ში ყველგან ფოსტის გასაგზავნი არა გარდახდება ამასთან იმექონება სქელ ქალაღზე ნახატი წმიდა ნინასი, საქართველოს განმანათლებელისა ვარაყით 6+7 გოჯიანი ფასი 15 კ. ფოტო-ტიპით დახატული წმიდანი მთავარ-მოწამენი დავით და კონსტანტინე 6+5 გოჯიანი ფასი 5 კ. ამავე ზომისა და ამისთანავე სახით წმიდა ნინო ქართველთ განმანათლებელისა და დავით აღმაშენებელისა ფ. თითო 5 კ.

ვინც ზემო აღნიშნულ წიგნებს გამოიწერს არა ნაკლებ ერთი თუჟნისა, მას მანეთზე დაეთმობა 30 კ. ვინც ორ კაპიკიან წიგნაკებს დაიბარებს არა ნაკლებ ასი ცალისა, ის ფოსტით გასაგზავნს არ იხდის.

იმექონება აგრეთვე მრავალი პატარა გულ საკიდი ხატები ფერგადუვალი ლითონისა, სახელდობრ: ნინოსი, დავით და კონსტანტინესა, დავით აღმაშენებლისა, თამარისა, ანდრია პირველ წოდებულისა და წმიდა გიორგისა, ფასი თითო 5 კ. ვინც ასს დაიბარებს ნაღდ ფულზე, მას გაგზავნით დაეთმობა სამ მან. ესეთი იმექონებიან ვერცხლისა, ფასი 40 კ.

1. მხატვრობანი სას. და საერო მოღვაწეთ

- 1. შოთა რუსთაველი. 25 კ.
 - 3. თამარ მეფე 25 კ.
- იმექონება აგრეთვე შესავალ-გასავალის წიგნები და ყოველგვარი მოწმ. ბლანკები და ამოწერილობანი.

იაკობ ვოგეზაშვილის წიგნები:

დედა-ენა, მეჩვიდმეტე გამოცემა, 278 ათასი. წიგნი სახელ-გაკეთებულია (рекомендована) სამინი-

სტროსაგან მოწონებულია და სინოდისაგან. ფასი უდიდო ორი აბაზი.

ბუნების-კარი. მეთორმეტე გამოცემა, 62 ათასი, სახელ-გაკეთებულია (рекомендована) სამინისტროსაგან, როგორც „მშვენიერი სახელმძღვანელო“, და მოწონებულია სინოდისაგან. ფასი უდიდო ოთხი აბზი.

კოკარი, მეთორმეტე გამოცემა, 60 ათასი. მოწონებულია სამინისტროსა და სინოდისაგან. ფასი ორი აბაზი.

სომედი, ანუ რჩეულთა ლექსთა კრებული, მეორე გამოცემა, 2,400 ცალი. მოწონებულია ორისავე უწყებისაგან. ფასი ექვსი შაური.

კუნწულა, ანუ კრებული რჩეულის მოთხრობებისა ევროპისა და რუსეთის მწერლებისა, 1,200 ცალი. მოწონებულია სამინისტროსა და სინოდისაგან. ფასი ორი აბაზი.

იანანამ რა ჭქმნა? მოთხრობა, ცხრა სურათით. გამოცემა მესამე, 7,200 ცალი. ფასი ერთი შაური,

ხატის მიზეზი, მოთხრობა, 1,200 ცალი. ფასი ერთი შაური.

თავდადებულნი ქართველნი, მეორე სურათებიანი გამოცემა, 8,600 ცალი. ფასი 7 კაპ.

მისჯელის მტველნი, ანუ სასარგებლო ცხოველები და ფრინველები სურათებიანი გამოცემა, 2,400 ცალი. ფასი ერთი აბაზი.

ერეკლე მეფე და ინგილა ქალი, ისტორიული მოთხრობა, 6,000 ცალი, ორი სრუათით. ფასი ერთი შაური.

სხივი წარსულისა, ისტორიული ამბავი, 2,400 ცალი. ფასი ერთი შაური.

საარაკო თავგადასავალი, 1,200 ცალი. ფასი ორი შაური.

ძირითადი უკუდმართობა, 1,200 ცალი. ფასი ერთი აბაზი.

აკილა, ანუ კრებულის აყმაწვილო და სახალხო მოთხრობათა, გამოცემა წიგნების გამოცემების ქუთათურის ამხანაგობისა. ფასი სამი შაური.

„ღედა-ენის“, „ბუნების-კარის“, „ძოკორისა“, „აკილოსი“ და „Русское Слово“-ს გარდა ყველა სხვა აქ ჩამოთვლილი წიგნები რიცხვით თექვსმეტი ავტორს შეწირული აქვს წერა-კითხვის საზოგადოებისთვის.

ჯურნალის „მწვემის“-ს

ს ტ ა მ ბ ბ

(დ. დ. ლამბაშიძისა)

იღებს ყოველ გვარ საბეჭდავ ზაკაზებს. სტამბა ასრულებს სამუშაოს სუფთად და დროზე, ძლიერ დაკლებულ ფასებში.

სტამბა იმყოფება დაბა ყვირილაში ლამბაშიძის საკუთარ სახლებში.

Дозволено Цензурою 5 Ноября 1910 года г. Кутаисъ რედაქტორ-გამომცემელი დეკ. დ. ლამბაშიძე,

სტამბაჯურნალის „მწვემი“-ს რედაქციისა (დეკ. დ. ბ. ლამბაშიძისა) ყვირილა საკუთარ სახლში.